

Sekülerlik Araştırmalarında Küresel Eğilimler (2005–2024): Web of Science Verilerine Dayalı Bibliyometrik Bir Analiz

Sabır GÜLER¹

Devrim ALICI²

Erkan AKTAŞ³

Sekülerlik Araştırmalarında Küresel Eğilimler (2005–2024): Web of Science Verilerine Dayalı Bibliyometrik Bir Analiz	Global Trends in Secularity Studies (2005–2024): A Bibliometric Analysis Based on Web of Science Data
Öz Bu çalışmanın amacı, 2005–2024 döneminde sekülerlik konusunda üretilen bilimsel yayınların küresel eğilimlerini, performans göstergelerini ve tematik yönelimlerini belirlemektir. Bu amaçla Web of Science veri tabanından elde edilen 4645 makale Bibliometrix yazılımıyla incelenmiştir. Bulgulara göre, sekülerlik alanında 1278 dergide yılda ortalama 232 makale üretilmiştir. En çok yayın yapan ülkeler ABD, İngiltere, Kanada, Almanya ve Türkiye iken en üretken yazarlar T. Modood, M. Burchardt ve J. Fox'tur. Çalışmaların "secularism, religion, Islam, gender, democracy" gibi kavramlarda yoğunlaştığı; "post-sekülerizm, dini çeşitlilik ve kimlik politikaları" gibi temaların öne çıktığı belirlenmiştir. Sonuçlar, klasik sekülerleşme tezinin ötesine geçen, çoklu ve bağlamsal bir sekülerlik anlayışının güçlendiğini göstermektedir.	Abstract This study aims to identify global trends, performance indicators, and thematic orientations of scientific publications on secularism between 2005- 2024. Analyzing 4,645 articles from the Web of Science database using Bibliometrix revealed an average 232 articles per year produced in 1,278 journals for secularism. The countries of most publications were US, UK, Canada, Germany, and Turkey, while the most productive authors were T. Modood, M. Burchardt, and J. Fox. The studies focused "secularism, religion, Islam, gender, democracy," while themes "post-secularism, religious diversity, identity politics" were prominent. A multifaceted/contextual understanding of secularism goes beyond the classical secularization thesis is gaining strength.
Anahtar Kelimeler: Sekülerlik, Sekülerizm, Bibliyometrik Analiz	Keywords: Secularism, Secularism, Bibliometric Analysis
JEL Kodları: P48, Z12, C89	JEL Codes: P48, Z12, C89

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Yazar 1'in makaleye katkısı %40.Yazar 2'nin makaleye katkısı %40 ve Yazar 3'ün makaleye katkısı %20.'dir.
Çıkar Beyanı	Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, sabirguler@mersin.edu.tr

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, devrimozdemir@mersin.edu.tr

³ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, aktaserkan@gmail.com

1. Giriş

Din–modernlik ilişkisi, sosyal bilimlerin en köklü ve süreklilik arz eden tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu tartışmaların merkezinde yer alan sekülerlik olgusu, sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji ve din çalışmaları gibi farklı disiplinlerde çok boyutlu biçimlerde ele alınmakta; zaman içerisinde yalnızca teorik değil, aynı zamanda ampirik ve davranışsal araştırmaların da temel kavramlarından biri hâline gelmektedir (Casanova, 1994; Taylor, 2007). Özellikle son yirmi yılda sekülerlik ekseninde üretilen akademik çalışmalar, alanın kavramsal çeşitliliğini ve disiplinler arası niteliğini daha görünür kılmıştır.

Sekülerlik literatüründe sıklıkla birlikte kullanılan ancak analitik düzlemde farklı anlam alanlarına karşılık gelen kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramları sekülerleşme, sekülerizm, seküler tutum, seküler düşünce ve sekülerleşme olarak saymak olanaklı görünmektedir. Sekülerlik (sekülerite, secularity), bireylerin, toplumsal kurumların ya da siyasal yapıların dinle doğrudan bir ilişki kurmaksızın ya da dine karşı tarafsız bir konumda var olma hâlini ifade etmektedir. Kavramın kökeni Latince saecularis sözcüğüne dayanmakta olup, “dünyevi” ya da “bu dünyaya ait” olma anlamlarını içermektedir (Oxford Classical Dictionary, 2012). Bu bağlamda sekülerlik, dinî referanslardan bağımsız biçimde işleyen toplumsal ve siyasal alanlara işaret etmekte; özellikle devletin belirli bir dini benimsememesi, herhangi bir dine ayrıcalık tanımaması ya da din karşıtı bir tutum benimsememesi gibi ilkelere karşılık gelmektedir. Sekülerlik, dini pratiklerin toplumsal görünürlüğü, inanç düzeyleri ve kurumsal düzenlemeler üzerinden ölçülebilen ampirik bir olgu olarak ele alınırken (Bruce, 2011; Norris & Inglehart, 2011) “seküler” kavramı ise bu tarafsızlık ve din-dışı konumlanmayı niteleyen sıfat olarak kullanılmaktadır.

Buna karşılık sekülerleşme (secularization), dinin toplumsal hayattaki rolünün zaman içerisinde geçirdiği dönüşümü açıklamaya yönelik dinamik ve süreç odaklı bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Sekülerleşme teorileri, modernleşme, rasyonelleşme ve kurumsal farklılaşma gibi makro toplumsal süreçlerle ilişkilendirilmiş; dinin kamusal alandaki konumunun değişimini açıklamaya odaklanmıştır (Berger, 2011; Wilson, 1982; Stolz vd., 2016).

Sekülerizm (secularism) ise sekülerlik ve sekülerleşmeden farklı olarak, din ile siyaset arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair normatif ve ideolojik bir ilkeyi ifade etmektedir. Özellikle siyaset bilimi ve hukuk literatüründe ele alınan sekülerizm, devletin din karşısındaki konumu, kamusal alanın düzenlenmesi ve laiklik ilkesinin farklı yorumları etrafında şekillenmektedir (Bhargava, 2008; Kuru, 2009). Sekülerizm kelimesi Türkçe’ye Fransızca Sécularisme sözcüğünden geçmiştir. Sözcüğün ilk olarak Bizans İmparatoru I. Konstantin (MS 272-337) zamanında ortaya çıkmış olduğu ileri sürülmektedir (Öğüt & Uluç, 2021). Kavramın ilk kullanımlarına üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda rastlanmakla birlikte, sekülerizm Batı Avrupa’da özellikle on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllardan itibaren güç kazanmaya başlamış; on beşinci ve on altıncı yüzyıllarla birlikte ise belirgin bir ideolojik akım niteliği kazanmıştır. Bu tarihsel süreç içerisinde sekülerizm, dinî otoritenin siyasal ve toplumsal alan üzerindeki belirleyiciliğinin sınırlandırılmasını savunan normatif bir ilke, bir ideoloji olarak şekillenmiştir. Yani Sekülerizm, din ile siyaset arasındaki ilişkinin nasıl düzenlenmesi gerektiğine dair ilkesel ve siyasal bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yönüyle Sekülerizm, laiklik ilkesini çağrıştırmaktadır. Birbiriyle ilintili kavramlar olmakla birlikte farklıdırlar. Ertit’in (2014) *“Birbirinin yerine kullanılan iki farklı kavram: Sekülerleşme ve laiklik”* başlıklı çalışmasında da belirtildiği üzere laiklik, devlet ile dinin ayrılmasını esas alan siyasal bir ilke ve projedir. Sekülerizm din ile siyaset arasındaki ilişkinin nasıl kurulması gerektiğine dair genel bir ilke ve düşünsel çerçeve sunarken; laiklik, bu ilkenin

devlet yapısı ve hukuki düzenlemeler düzeyinde kurumsallaşmış biçimini ifade etmektedir. Bu yönüyle laiklik, sekülerizmin siyasal ve hukuki alandaki somut tezahürü olarak değerlendirilebilir. Ancak her sekülerist yaklaşımın zorunlu olarak laik bir devlet düzeni öngördüğünü söylemek olanaklı görünmemektedir.

Sekülerizmin bir ideoloji olarak şekillenmesi, büyük ölçüde Avrupa’da Katolik Kilisesi’nin siyasal ve toplumsal alandaki belirleyici konumuna karşı verilen uzun soluklu mücadeleler çerçevesinde mümkün olmuştur. Orta Çağ boyunca Kilise’nin yalnızca dinsel otoriteyle sınırlı kalmayıp siyasal iktidar üzerinde etkili bir güç hâline gelmesi, ekonomik ayrıcalıklar edinmesi ve toplumsal yaşamı kapsamlı biçimde düzenlemesi, zamanla ciddi meşruiyet sorunlarını beraberinde getirmiştir. Endüljans uygulamaları, ruhban sınıfının ayrıcalıklı konumu, dünyevî servet birikimi ve Kilise’nin merkezîyetçi yapısı, dinsel otoritenin ahlaki temellerini zayıflatmış; bu durum, Kilise’nin siyasal, ekonomik ve toplumsal düzeyde yozlaştığı yönündeki eleştirilerin yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Bu bağlamda Martin Luther’in öncülük ettiği Reform hareketi, yalnızca teolojik bir kopuşu değil, aynı zamanda Kilise’nin dünyevî iktidar alanındaki hegemonik konumuna yönelik köklü bir meydan okumayı ifade etmiştir. Luther’in bireysel vicdanı ve kutsal metinleri Kilise otoritesinin önüne koyan yaklaşımı, dinsel otoritenin merkezî ve hiyerarşik yapısını sorgularken, seküler düşüncenin gelişimi açısından da önemli bir zemin hazırlamıştır. Reform süreci, Thomas Münzer’in daha radikal ve toplumsal eşitlikçi talepleriyle genişlemiş, Jean Calvin’in disiplinli ahlak anlayışı ve siyasal düzen tasavvuru ile kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Böylece Reform hareketi, Kilise’nin mutlak otoritesine karşı verilen mücadelenin tepe noktasını oluştururken, sekülerizmin Avrupa’da ideolojik bir çerçeve içinde filizlenmesinin de tarihsel olarak önünü açmıştır.

Bu kavramsal çerçeveye ve tarihsel anlatıya ek olarak, literatürde giderek artan biçimde seküler tutum (secular attitudes) ve seküler düşünce (secular thought) kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Seküler tutum, bireylerin din, dini kurumlar ve dini normlar karşısında sergiledikleri bilişsel ve davranışsal yönelimleri ifade etmekte; çoğunlukla anketler ve ampirik ölçümler yoluyla incelenmektedir. Bu kavram, bireysel düzeyde sekülerliğin somutlaşmış biçimi olarak değerlendirilmektedir (Zuckerman, 2007; Baker & Smith, 2015).

Seküler düşünce ise daha çok felsefi, entelektüel ve kültürel bir düzleme işaret etmekte; dini referanslardan bağımsız olarak şekillenen düşünsel gelenekleri ve dünya görüşlerini kapsamaktadır. Aydınlanma düşüncesinden çağdaş eleştirel teorilere uzanan geniş bir entelektüel arka plana sahip olan seküler düşünce, sekülerliğin yalnızca toplumsal bir durum değil, aynı zamanda tarihsel bir düşünce biçimi olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır (Taylor, 2007). Her ne kadar bu kavramlar teorik olarak farklı analitik düzlemlere işaret etse de akademik üretim pratiklerinde çoğu zaman birbirleriyle iç içe geçmiş biçimde kullanılmaktadır. Farklı disiplinlerden araştırmacılar, sekülerlik olgusunu ele alırken bu kavramsal ayrımları her zaman açık biçimde gözetmemekte; sekülerlik, sekülerleşme, sekülerizm, seküler tutum ve seküler düşünce kavramları aynı araştırma bağlamı içerisinde birlikte dolaşıma girebilmektedir. Bu durum, sekülerlik literatüründe kavramsal bir çoğulluk yaratmakta ve alanın bibliyometrik olarak çalışılmasını anlamlı hâle getirmektedir.

Sekülerlik tartışmalarının son yıllarda kazandığı önemli bir boyut, post-sekülerizm kavramı etrafında şekillenmektedir. Post-sekülerizm, klasik sekülerleşme yaklaşımlarının öngördüğünün aksine, modern toplumlarda dinin kamusal alandan bütünüyle çekilmediğini; aksine farklı biçimler altında kamusal görünürlüğünü sürdürdüğünü ileri süren bir kavramsal çerçeve

sunmaktadır. Bu bağlamda post-sekülerizm, sekülerliğin sona erdiğini değil, seküler toplumların din olgusuyla ilişkilerini yeniden tanımlamak durumunda kaldıklarını ifade etmektedir.

Post-sekülerizm tartışmalarına en etkili kuramsal katkılardan biri Jürgen Habermas (2008) tarafından geliştirilmiştir. Habermas, çağdaş toplumları “post-seküler toplumlar” olarak nitelendirirken, seküler ve dini aktörlerin kamusal alanda karşılıklı bir öğrenme süreci içerisinde bulunmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda din, kamusal alanın dışında bırakılması gereken irrasyonel bir unsur olarak değil; belirli koşullar altında kamusal tartışmalara katkı sunabilecek bir anlam kaynağı olarak ele alınmaktadır. Ancak Habermas’a göre dini argümanların kamusal alanda meşru biçimde yer alabilmesi, bu argümanların herkes tarafından erişilebilir ve tartışılabilir seküler bir dile tercüme edilmesi koşuluna bağlıdır.

Bu yönüyle post-sekülerizm, sekülerlik ile din arasındaki ilişkiyi sıfır toplamı bir karşıtlık olarak değil, çoğulcu ve iletişimsel bir etkileşim alanı olarak yeniden düşünmeyi mümkün kılmaktadır. Sekülerlik literatüründe post-sekülerizm kavramının giderek daha fazla yer bulması, alanın yalnızca sekülerleşme süreçleriyle değil, aynı zamanda sekülerliğin sınırları ve dönüşen biçimleriyle de ilgilendiğini göstermektedir. Bu durum, sekülerlik çalışmalarındaki kavramsal çeşitliliği ve tematik genişlemeyi ortaya koyması bakımından bibliyometrik analizler için anlamlı bir araştırma zeminine işaret etmektedir.

Bu çalışmada sekülerlik, sekülerizm, seküler tutum, seküler düşünce ve seküler toplum kavramları etrafında şekillenen bir analitik çerçevenin benimsenmesi, sekülerlik alanındaki akademik üretimin çok katmanlı yapısını bütüncül biçimde görünür kılma amacına dayanmaktadır. Söz konusu kavramlar, sekülerliğin yalnızca tek bir düzeyde ele alınamayacağını; aksine bireysel tutumlardan toplumsal yapılara, düşünsel geleneklerden siyasal ilkelere uzanan geniş bir anlam evreni içerisinde tartışıldığını göstermektedir. Bu nedenle çalışma, sekülerliği dar bir kuramsal tanım ya da tekil bir süreç yaklaşımıyla sınırlamak yerine, literatürde fiilen dolaşımda olan kavramları esas alarak alanın kavramsal çeşitliliğini bibliyometrik yöntemle haritalamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, sekülerlik alanındaki akademik üretimin hangi kavramlar etrafında yoğunlaştığını, bu kavramların hangi disiplinlerde ve hangi temalarla birlikte ele alındığını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, veri toplama sürecinde kullanılan anahtar kelimeler, sekülerlik alanındaki kavramsal çeşitliliği yansıtacak biçimde bilinçli olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı sekülerleşme teorilerini test etmek ya da normatif bir sekülerizm tartışması yürütmek olmadığından, bibliyometrik analiz bu kavramların akademik literatürdeki dolaşım biçimlerini ve ilişkisel yapılarını ortaya koymaya odaklanmaktadır.

Son yıllarda küreselleşme, kimlik politikaları ve dini hareketlerin yükselişi, sekülerlik tartışmalarını daha da karmaşık hâle getirmiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere post-seküler yaklaşımlar, dinin modern toplumlarda tamamen geri çekilmediğini; aksine, yeni biçimlerde kamusal görünürlük kazandığını ileri sürmektedir. Bu durum, sekülerizm üzerine yapılan akademik çalışmaların hem niceliksel hem de niteliksel olarak hızla artmasına yol açmıştır. Ancak bu genişleyen literatürde hangi yazarların, ülkelerin ve kurumların öne çıktığını, hangi temaların tarihsel süreçte nasıl evrildiğini ve hangi araştırma boşluklarının bulunduğunu sistematik olarak ortaya koymak giderek güçleşmektedir.

Sekülerlik literatürü, tarihsel sosyoloji, siyaset bilimi, din sosyolojisi, antropoloji ve kültürel çalışmalar gibi farklı disiplinlerin katkılarıyla şekillenmiş; bu durum kavramsal çoğulluğu ve kuramsal parçalanmayı beraberinde getirmiştir. Sekülerlik, sekülerleşme, sekülerizm, seküler tutum, seküler davranış ve post-sekülerlik gibi kavramların farklı bağlamlarda ve çoğu zaman

birbirleriyle örtüşen ya da çelişen anlamlarda kullanılması, alanın bütüncül bir görüntüsünün çıkarılmasını güçleştirmektedir. Bu çalışmada bibliyometrik yöntemin tercih edilmesinin temel gerekçesi, söz konusu kavramsal ve disiplinlerarası dağınıklığı sistematik biçimde görünür kılama imkânı sunmasıdır. Bibliyometrik analizler, literatürdeki yayın örüntülerini, atıf ağlarını, kavramsal yoğunlaşmaları ve tematik yönelimleri nicel veriler aracılığıyla ortaya koyarak, sekülerlik çalışmalarının yapısal özelliklerine ilişkin analitik bir çerçeve sağlamaktadır. Bu yönüyle bibliyometrik yaklaşım, yalnızca literatürün mevcut durumunu betimlemekle kalmamakta; aynı zamanda alandaki baskın eğilimleri, marjinalleşen temaları ve disiplinlerarası etkileşim biçimlerini görünür kılarak, sekülerlik tartışmalarının kuramsal sınırlarını yeniden düşünmeye olanak tanımaktadır.

Bibliyometrik araştırmalarda farklı veri tabanları kullanılabilmeyle birlikte, bu çalışmada Web of Science (WoS) veri tabanının tercih edilmesi bilinçli bir metodolojik seçime dayanmaktadır. WoS'un disiplinler arası kapsayıcılığı, uluslararası akademik yayınları sistematik biçimde indekslemesi ve güvenilir atıf verisi sunması, küresel ölçekteki akademik üretimin eğilimlerini analiz etmeye yönelik bibliyometrik çalışmalar açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu yönüyle WoS veri tabanı, çalışmanın yönlemsel tutarlılığını ve elde edilen bulguların karşılaştırılabilirliğini güçlendiren bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Son yıllarda küreselleşme, kimlik politikaları ve dini hareketlerin yükselişi, sekülerlik tartışmalarını daha da karmaşık hâle getirmiştir. Post-seküler yaklaşımlar, dinin modern toplumlarda tamamen geri çekilmediğini; aksine, yeni biçimlerde kamusal görünürlük kazandığını ileri sürmektedir. Bu durum, sekülerizm üzerine yapılan akademik çalışmaların hem niceliksel hem de niteliksel olarak hızla artmasına yol açmıştır. Ancak bu genişleyen literatürde hangi yazarların, ülkelerin ve kurumların öne çıktığını, hangi temaların tarihsel süreçte nasıl evrildiğini ve hangi araştırma boşluklarının bulunduğunu sistematik olarak ortaya koymak giderek güçleşmektedir. Her ne kadar Darende (2015) sekülerleşme ve laiklik üzerine bibliyografya yayınlamış, Emiroğlu (2024) laiklik ilkesi kapsamında bibliyometrik bir çalışma yapmış olsa da Darende'nin çalışmasından sonra sekülerizmle ilgili yeni yayınların yapılması, Emiroğlu'nun çalışmasının tarih alanıyla sınırlı kalması konuyla ilgili kapsamlı ve güncel bibliyometrik bir çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca Türkiye'de sekülerizm ve laiklik ile ilgili çalışmalarda Berkes (2025) ve Mardin (1991)'in çalışmalarında da ön plana çıktığı üzere sosyolojik bir yaklaşımın hâkim olması, sekülerizm üzerine özellikle siyaset bilimi olmak üzere farklı bilim dallarında ne tür çalışmaların yapıldığını ortaya koymayı gerektirmiştir.

Bu çalışma, 2005–2024 döneminde sekülerlik alanında üretilen akademik yayınları bibliyometrik yöntemle analiz ederek, alanın küresel ölçekteki tematik yönelimlerini, kavramsal yoğunlaşmalarını ve disiplinlerarası dağılımını sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. WoS veri tabanına dayalı olarak gerçekleştirilen bu analiz, sekülerlik literatürünün yapısal özelliklerini görünür kılmakta ve alanın güncel akademik üretimine bütüncül bir harita sunmaktadır. Çalışma, sekülerlik, sekülerizm, seküler tutum, seküler düşünce ve post-sekülerizm gibi kavramların literatürdeki dolaşım biçimlerini ortaya koyarak, kavramsal çoğulluğun hangi temalar etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca küresel literatüre yönelik betimleyici bir katkı sunmaya çalışmaya kalmamakta; aynı zamanda Türkiye bağlamında yapılacak sekülerlik çalışmalarına kavramsal ve yönlemsel açıdan yol gösterici bir çerçeve oluşturmayı amaç edinmektedir. Böylece çalışma, sekülerlik alanındaki akademik üretimin mevcut durumunu ve dönüşen eğilimlerini ortaya koyarak literatüre özgün ve anlamlı bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın türü

Bibliyometrik analiz, büyük hacimli bir literatürün ayrıntılı analizini gerçekleştirmeye olanak sunan nicel bir araştırma yöntemidir. Bibliyometrik analizin gerçekleştirilmesinde Passas'ın (2024) önerdiği adımlar izlenmiştir. Buna göre, ilk olarak çalışmada Sekülerizm ve sekülerlikle ilgili çalışmaların bibliyometrik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri WoS veri tabanından elde edilmiştir. Verilerin ön inceleme süreci WoS veri tabanındaki taramalar sırasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sekülerizm ve sekülerlikle ilgili bibliyometrik verilerin hem performans analizi hem de bilim haritalama teknikleri (Donthu vd., 2021) ile analiz edilmesi kararlaştırılmış ve Bibliometrix yazılımından yararlanılmıştır. Bulguların raporlanmasında tablolar, grafikler, haritalar ve diğer görsel sunumlar kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı tartışma ve öneriler ilgili başlıklarda verilmiştir.

2.2. Evren- Örneklem

Araştırma evrenini WoS veri tabanında yer alan ve “secularism, secularity, secular attitude, secular thinking” anahtar sözcüklerinden herhangi birini içeren tüm yayınlar oluşturmaktadır. Bu sözcükler kullanılarak yapılan taramada [Arama kodu: Web of Science- Search Documents: Topic: “secularism” OR “secularity” OR “secular attitude” OR “secular thinking”] 11606 yayına ulaşılmıştır.

Araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme (purposeful sampling) tekniklerinden ölçüt örnekleme (criterion sampling) ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme tekniği, önceden belirlenmiş bazı kriterleri karşılayan tüm durumları incelemek amacıyla kullanılan bir örnekleme tekniğidir (Koç-Başaran, 2017; Yağar & Dökme, 2018). Bu araştırmanın dahil etme ve dışlama kriterleri aşağıda açıklanmıştır:

Dahil etme kriterleri

Yayınlanma yılı: Araştırma evreninde WoS veri tabanında ilgili anahtar sözcüklerle yapılan taramada elde edilen 11.606 yayının 1975-2025 yılları arasındaki yayınlar olduğu belirlenmiştir. Bu yayınların sayılarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 1975-1994 yılları arasında yalnızca 255 yayının; 1995-2004 yılları arasında da toplam 592 yayının olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre sekülerlikle ilgili yayın sayısının aslında 2005 ve sonrasında daha fazla olduğu ifade edilebilir. Yine, mevcut çalışma 2025 yılı ağustos ayı içerisinde gerçekleştirildiğinden, aynı yıl içerisinde mevcut çalışmaya kadar yayınlanan çalışmaların (n=339), 2025 yılını tam olarak temsil etmeyeceği düşüncesiyle, araştırmaya dahil edilmemesi uygun bulunmuştur. Sonuç olarak araştırmaya dahil edilen yayınların yayınlanma ölçütü 2005 yılından itibaren 20 yıllık küresel araştırma eğilimlerini ortaya koymak amacıyla 2005-2024 yılları olarak kararlaştırılmıştır (n=10420).

Belge türü: Bu çalışma kapsamında yalnızca makaleler (articles) dikkate alınmıştır (n=8452).

Web of Science İndeksi: Çalışmada, sosyal bilimler alanında uluslararası alan indeksi olarak kabul gören indekslerde yayınlanmış çalışmaların dikkate alınması kararlaştırılmıştır. Buna göre dikkate alınan indeksler şunlardır: Art & Humanities Citation Index (AHCI), Social Science Citation Index (SSCI), Social Science Citation Index-Expanded (SSCI-E), Emerging Sources Citation Index (ESCI) (n=7526).

Kategoriler: Araştırmanın örnekleminde sekülerizm ve sekülerlikle ilişkili olabileceği düşünülen kategorilerdeki yayınların seçimine karar verilmiştir. Bu kategoriler şunlardır: Religion, History, Sociology, Political Science, Area Studies, Education Educational Research, Humanities Multidisciplinary, Social Sciences Interdisciplinary, Law, Anthropology, International Relations, Ethnic Studies, Asian Studies, Cultural Studies, Social Issues, Psychology Multidisciplinary, Women S Studies, Communication, Psychology Social (n=5726).

Yayın dili: Araştırma dili olarak diğer diller arasında en yaygın olarak kullanılan akademik dil olması nedeniyle yalnızca İngilizce yayınlanan çalışmaların seçimine karar verilmiştir (n=4731).

Dışlama Kriterleri

Yinelenen çalışmalar: Örneklemin belirlenmesinde birbirini tekrar eden çalışmaların olması durumunda aynı çalışmanın yinelenen tekrarları örnekleme dahil edilmemelidir. Örneklemin seçiminde tüm dahil etme kriterlerini karşılayan ancak yinelenen çalışmalar olup olmadığı da incelenmiştir. Bu amaçla, örnekleme dahil edilen makaleler makale başlığına göre sıralanmış ve tekrar eden makaleler olup olmadığı kontrol edilmiştir. Yapılan incelemede yinelenen çalışma olmadığı gözlenmiştir.

Belge türü: Bildiri makaleleri (Proceeding paper), Erken baskı (Early Access) ve kitap bölümleri (Book chapters) örnekleme dahil edilmemiştir. Yalnızca makale türünün dahil edildiği örnekleme çalışmasında 86 yayının bildiri makalesi, erken baskı ya da kitap bölümü olduğu belirlenmiş ve ilgili yayınlar örneklemden çıkarılmıştır.

Dahil etme ve dışlama kriterlerine dayalı olarak gerçekleştirilen kaynak tarama ve örneklem seçiminin detayları için sistematik derleme ve metasentez araştırmalarında sıklıkla kullanılan PRISMA Akış şemasından (PRISMA, 2020) yararlanılmıştır. Oluşturulan PRISMA şeması Şekil 1’de verilmiştir. PRISMA şemasında görülebileceği gibi, araştırmanın örneklem büyüklüğü n=4645 olarak belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Elde Edilmesi

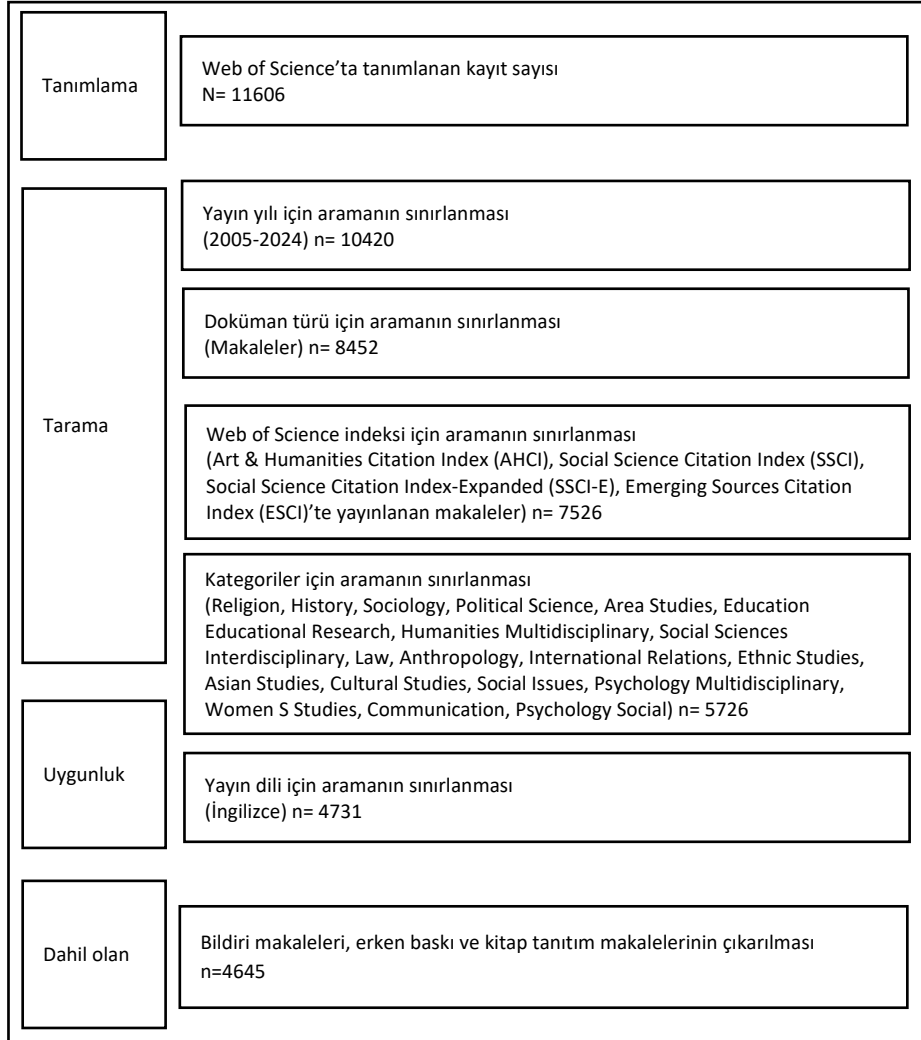
WoS’ta dahil etme kriterleri dikkate alınarak yapılan tarama sonucunda belirlenen 4645 makaleye ilişkin bibliyografik literatür, her biri 500 verilik dosyalar halinde .txt uzantılı dosya olacak şekilde bilgisayar ortamına indirilmiş ve tek bir klasöre kaydedilmiştir. Verilerin yer aldığı klasör, analizlerde kullanmak üzere.zip uzantılı olacak şekilde sıkıştırılmıştır. Ayrıca WoS’un 4645 makaleye ilişkin ürettiği analiz sonuçları (Analyze Results) ve atıf raporu (Citation Report) dosyaları da bulgulara kullanılmak üzere bilgisayara kaydedilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, verilerin analizi WoS ile Scopus veritabanlarından elde edilen bibliyografik verileri analiz etmek ve görselleştirmek amacıyla R dilinde geliştirilmiş açık kaynaklı bir yazılım (Derviş, 2019) olan RStudio Bibliometrix 12.1 ile yapılmıştır. Bibliyometrik analizde iki teknik kullanılmıştır: Performans analizi ve Bilimsel haritalama. Performans analizinde, genel metriklerin yanı sıra, yayınlara ilgili (toplam yayın sayısı, katkıda bulunan yazar sayısı, tek yazarlı yayın sayısı, ortak yazarlı yayın sayısı, aktif yayın yılı sayısı ve aktif yayın yılı başına üretkenlik), atıfla ilgili (toplam atıf sayısı ve ortalama atıf sayısı) ve atıf ve yayınlara ilgili (işbirliği endeksi, işbirliği katsayısı, atıf yapılan yayın sayısı, atıf yapılan yayınların oranı, atıf yapılan yayın başına atıf, h indeksi ve g indeksi) metrikler hesaplanmıştır. Ayrıca yıllara göre yayın sayılarının dağılımı, en üretken yazarlar, en üretken kurumlar, en üretken ülkeler, en sık atıf alan yayınlar ve çekirdek dergilerle ilgili göstergeler elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, yazar verimliliğini

dikkate alan Lotka Yasası (Lotka, 1926) ve dergi verimliliğini ölçen Bradford Yasası (Bradford, 1953, ss. 108-115) ölçümleriyle de desteklenmiştir.

Şekil 1: PRISMA şeması

Veri analizinin ikinci adımında bilimsel haritalama yapılmış ve bu amaçla öncelikli olarak eş kelime analizi, atıf ve ortak atıf analizi yapılmış, yazar/kurum/ülke iş birliği ağları belirlenmiştir. Sonraki aşamada tematik haritalama ve tematik evrim çalışmaları yapılarak sekülerlikle ilgili temaların nasıl yapılandığı ve yıllara göre nasıl evrildiği ortaya konulmuştur. Bilimsel haritalamanın son aşamasında ise, akış ilişkilerini gösteren Sankey diyagramının (Li vd., 2022) bir türü olan three-field plot yardımıyla üç alanlı ilişkiler incelenmiştir.

3. Bulgular

“Sekülerlik” ve “sekülerizm” kavramları çerçevesinde yapılan bibliyometrik analize ilişkin bulgular performans analizi ve bilimsel haritalama olmak üzere iki alt başlık altında sunulmuştur.

3.1. Performans Analizi

Performans analizi sonucunda araştırma bileşenlerine (yazarlar, kurumlar, ülkeler, dergiler) ilişkin elde edilen metrikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1’de ilk bölümde yer alan genel metrikler incelendiğinde, 2004-2025 yılları arasında sekülerlikle ilgili makalelerin 1278 farklı dergide yayınlandığı görülmektedir. Bu bulgu makalelerin geniş bir alana yayıldığını ortaya koymaktadır. Yıllara göre yayınlanan makale sayılarında çok büyük bir değişim olmamakla birlikte, yıllık büyüme oranında %2,00’ye yakın (-1,73) bir azalma olduğu ifade edilebilir. İncelenen makalelerde 184019 kaynağa atıf yapılmıştır. Atıf sayısının yüksek olması, her makalenin ortalama 40 kaynaktan ($184019/4645=39,61$) yararlandığı anlamına gelir. Bu bulgu, makalelerde alan yazındaki bilimsel çalışmalardan ne kadar yararlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Makalelerde yer almayan ancak veri tabanı algoritmaları yardımıyla makalelerin referanslarından türetilmiş ek anahtar kelime sayısı 2392’dir. İncelenen makalelerin yazarları tarafından kullanılan toplam anahtar sözcük sayısı 9645’tir.

Tablo 1: Performans Analizi Sonuçları

Metrikler	
Genel metrikler	Zaman Aralığı 2005-2024
	Kaynaklar (Dergi sayısı) 1278
	Yıllık büyüme oranı -1,73
	Makalelerin ortalama yaşı 8,07
	Kaynakça sayısı 184019
	Keyword Plus (ID) 2392
	Yazar anahtar kelimeleri (DE) 9645
Yayınla ilgili metrikler	Toplam makale sayısı 4645
	Katkıda bulunan yazar sayısı 5435
	Tek yazarlı makalelerin yazar sayısı 3036
	Tek yazarlı makale sayısı 3556
	Makale başına ortalama yazar sayısı 1,17
	Ortak yazarlı makale sayısı 1089
	Ortak yazarlı makalelerdeki toplam yazar sayısı 2399
	Uluslararası ortak yazarlık (%) 9,537
	Aktif yayın yılı 20
Atıf ve yayınla ilgili metrikler	Aktif yayın yılı başına üretkenlik 232,25
	Toplam atıf sayısı 40267
	Atıfta bulunan toplam yayın sayısı 30072
	Makale başına ortalama atıf sayısı 8,67
	Kendi kendine atıf hariç, toplam atıf sayısı 36650
Atıf ve yayınla ilgili metrikler	Kendi kendine atıf hariç, atıfta bulunan toplam yayın sayısı 28520
	İşbirliği endeksi (CI) 2,20
	İşbirliği katsayısı (CC) (%) 23,5
	h indeksi 66
	g indeksi 109
Atıf ve yayınla ilgili metrikler	i indeksi (i-10; i-100; i-200) 1066; 33; 4

Tabloda ikinci bölümde yer alan yayınla ilgili metrikler incelendiğinde, 4645 makalede toplam yazar sayısının 5435 olduğu görülmektedir. Bu makalelerin 3036’sı tek yazarlı olup, bazı

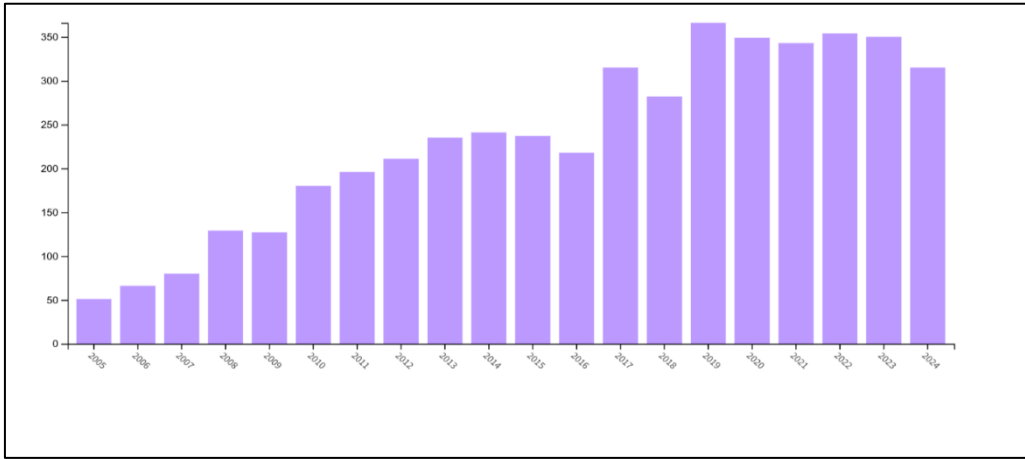
yazarların tek başına birden fazla tek yazarlı makale ürettiği ve bu nedenle tek yazarlı makale sayısının 3556 (%76,53) olduğu belirlenmiştir. Kalan 1089 (%23,47) makale ise en az iki ortak yazarlıdır. Ortak yazarlı 1089 makalede toplam (5435-3036) 2399 yazar görev almıştır. Makale başına ortalama yazar sayısı (5435/4645) 1,17'dir. Bu bulgu, bireysel üretkenliğin daha yüksek olduğunu gösterir. Makale başına ortak yazar sayısı, birincil yazar çıkarıldığında (1,17-1,00) 0,177 olarak hesaplanabilir, yani yaklaşık altı (1,00/0,17=5,88) makaleden birinde en az bir ortak yazar bulunmaktadır. Bu oran, yazarlar arasında iş birliğinin düşük olduğunu ya da ilgili dergilerde tek yazarlı makalelerin daha çok tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, makalelerin %9,54'ü farklı ülkelerden yazarlarla yapılmıştır. Bu bulguya göre, uluslararası ortak yazarlık oranı görece düşüktür. Son olarak 2005 yılından bu yana 20 yıllık süreçte sekülerlik konusunda yılda ortalama (4645/20) 232,25 makale üretilmiştir.

Tabloda üçüncü bölümde, incelenen 4645 makalenin kaç makalede atıf aldığına ilişkin metrikler yer almaktadır. Buna göre, incelenen makalelerin 30072 farklı yayında toplamda 40267 kez atıf aldığı belirlenmiştir. Bu sayılara, incelenen makalelerin yazarlarının kendi çalışmalarına yaptıkları atıflar da dahildir. Makalelerin çoğu birden fazla yayına atıf yaptığı için, toplam atıf sayısı 10195 daha fazladır. Bu çalışmada incelenen her makalenin ortalama 8,67 kez atıf aldığı görülmektedir. Yazarların kendi makalelerine yaptıkları atıf sayıları çıkarıldığında ise, toplam 28520 farklı yayında 36650 atıf yapıldığı görülmektedir.

Tablonun son bölümünde ise hem yayınlara hem de atıfla ilgili ortak metrikler verilmiştir. Burada yer alan katsayı ve indeksler üretkenlik, iş birliği ve etki gücünü ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. İş birliği endeksinin yüksek olması, yazarlar arasındaki iş birliğinin güçlü olduğunu, iş birliği katsayısının yüksek olması da bu iş birliğinin yoğunluğunu ifade eder. Ortak yazarlı makalelerde ortalama yazar sayısı olarak hesaplanan (Elango ve Rajendran, 2012) iş birliği endeksi (2399/1089) 2,20'dir. Diğer ifadeyle ortak yazarlı makalelerin çoğu iki yazarla sınırlı iken, üç veya daha fazla yazarlı iş birlikleri ise nadir gözlenmiştir. İş birliği katsayısı $[1-(3556/4645)]$, %23,5'tir; yayınların sadece %23,5'inde birden fazla yazar birlikte çalışmışlardır. Bu durum, yazarlar arasında iş birliğinin düşük olduğunun bir başka göstergesi olarak ifade edilebilir. h-indeksi (ya da Hirsch indeksi), en çok kullanılan göstergelerden biridir ve "aldıkları atıf sayısına göre azalan sıraya göre sıralanmış bir makale kümesi için h veya daha fazla atıf alan (tek) en yüksek makale sayısını" ifade eder (Hirsch, 2005). g-indeksi ise "birlikte g2 veya daha fazla atıf alan en yüksek g makale sayısı" olarak tanımlanır (Egghe, 2006). Bu çalışmada incelenen makalelerden en az 66 makalenin her birinin en az 66 atıf aldığı belirlenmiştir. g-indeksine göre, en yüksek atıf alan ilk 109 makale toplamda 11737 atıf almıştır. Bu bulgu ilgili makalelerin literatürde yoğun şekilde kullanıldığını ifade etmektedir. i-indeksine göre, 1066 makale en az 10 atıf alırken, 33 makale en az 100 atıf ve dört makale de en az 200 atıf almıştır. Az sayıda makale çok yüksek atıf alırken, %22,94'ü (1066) anlamlı düzeyde atıf almaktadır. Bu durum, sekülerlikle ilgili literatürün yaklaşık dörtte birinin görünür olduğunu göstermektedir. h-indeksi, g-indeksi ve i-indeksi birlikte değerlendirildiğinde seçkin bir çekirdek literatür olduğu düşünülebilir.

Araştırmaya dahil edilen 4645 makalenin yıllara göre dağılım grafiği Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2: Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde, sekülerlikle ilgili çalışmaların 2016 ve 2018 yıllarında hafif düşüşler olmakla birlikte zaman içerisinde artış gösterdiği, 2019 yılında makale sayısının en yüksek sayıya ulaştığı; son birkaç yılda ise küçük bir azalma olduğu görülmektedir.

3.1.1. En Üretken Yazarlar

Tablo 2’de, 5435 yazar arasından sekülerlikle ilgili en çok yayını bulunan ilk 25 yazarlar yer almaktadır.

Tablo 2: Sekülerlik Konusunda En Çok Yayın Yapan Yazarlar

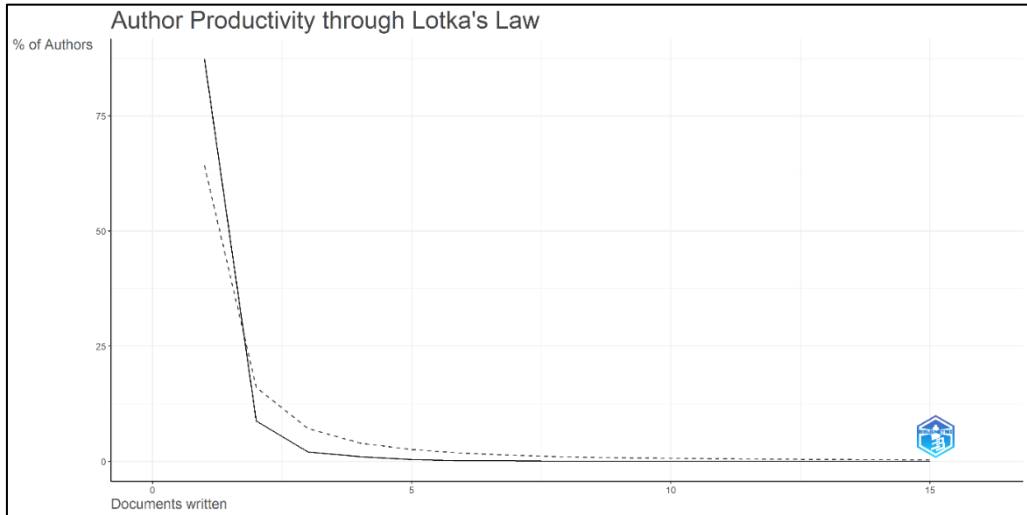
Yazarlar	Makale sayısı	%
Akan M	6	0,129
Alvis JW	5	0,108
Baker JO	6	0,129
Barras A	12	0,258
Blankholm J	6	0,129
Breskaya O	5	0,108
Buckley DT	5	0,108
Burchardt M	14	0,301
Büssing A	5	0,108
Campbell DE	7	0,151
Cragun RT	6	0,129
Daly E	7	0,151
Engelke M	8	0,172
Fox J	14	0,301
Francis LJ	9	0,194
Gutkowski S	6	0,129
Lombaard C	6	0,129
Modood T	15	0,323
Peker E	7	0,151
Possamai A	9	0,194
Rios K	6	0,129
Sealy T	6	0,129
Selby JA	7	0,151
Wilkins-laflamme S	7	0,151
Wohlrab-sahr M	7	0,151

Tabloya göre Tariq Modood (University of Bristol-United Kingdom) adlı yazar 4645 makale arasından 15 (%32,3) makale ile sekülerlik konusunda en çok yayın yapan yazardır. Onu sırasıyla 14'er (%30,1) makale ile Marian Burchardt (Leipzig University-Germany) ve Jonathan Fox (Bar-Ilan University-Israel); 12 (%25,8) makale ile de Amelie Barras (York University – Canada) adlı yazar izlemektedir. En çok makalesi bulunan yazarlar arasında yedi çalışma ile Efe Peker (University of Ottawa-Canada) ve altı çalışmayla da Murat Akan'ın (Boğaziçi Üniversitesi-Türkiye) yer aldığı belirlenmiştir.

Yazar üretkenliğine ilişkin elde edilen bu bulguları desteklemek üzere, Lotka (1926) tarafından geliştirilen Lotka Yasası kullanılmıştır. Lotka, bir alandaki yazarların çoğunun yalnızca bir yayın yaptığını, çok az yazarın ise çok yayın yaptığını ileri sürer. Bu yasaya göre, *“bir alanda n yayın yapan yazar sayısı, 1 yayın yapan yazar sayısının yaklaşık $1/n^2$ 'si kadardır. Buna göre bir alanda iki makale yazan yazar sayısı, bir makale yazan yazar sayısının $1/4$ 'ü; üç makale yazan yazar sayısı ise bir makale yazan yazar sayısının $1/9$ 'u kadardır”* (Lotka, 1926, s.323). Bu çalışmada yer alan 5435 yazardan %87,4'ünün bir makaleyle, %8,8'inin iki makaleyle, %2,0'sinin üç makaleyle ve geri kalan %1,8'lik grubun da dört ya da daha fazla makaleyle sekülerlik alanındaki literatüre katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, sekülerlikle ilgili çalışmaların Lotka Yasası'na uyduğunu göstermektedir. Yazarların Lotka Yasasına göre verimliliğine ilişkin grafik Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3'te düz çizgi gözlemlenen dağılımı, kesikli çizgi ise teorik dağılımı göstermektedir. İki çizgi birlikte incelendiğinde veri setinin Lotka Yasası ile tutarlı olduğu, diğer ifadeyle sekülerlik alanındaki bilimsel üretkenliğin dağılımının klasik bibliyometrik yasaya uyduğu ifade edilebilir.

Şekil 3: Lotka Yasasına Göre Yazar Verimliliği

En üretken yazarları belirlemek için yapılan bir başka çalışma, h-indeks, g-indeks ve m-indeks gibi atıf temelli bibliyometrik göstergelerin incelenmesidir. Tablo 1'de makale sayıları dikkate alınarak hesaplanan h-indeksi ve g-indeksi, bu bölümde yazar sayısı dikkate alınarak hesaplanmış ve raporlanmıştır. m-indeksi ise genç araştırmacılarla kıdemli araştırmacıların karşılaştırılmasında kullanılmıştır. Bu çalışmada en etkili 25 yazar için elde edilen istatistikler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Yayın Sayısına Göre En Etkili Yazarların Bibliyometrik Performans Göstergeleri

Yazar Adı	İlk yayın yılı	Makale sayısı	h-indeks	g-indeks	m-indeks
Burchardt M	2012	14	8	14	0,571
Fox J	2007	14	8	13	0,421
Modood T	2009	15	7	15	0,412
Engelke M	2009	8	7	8	0,412
Wohlrab-Sahr M	2012	7	7	7	0,500
Baker Jo	2012	6	6	6	0,429
Cragun Rt	2012	6	6	6	0,429
Rios K	2016	6	6	6	0,600
Barras A	2009	12	5	9	0,294
Daly E	2010	7	5	6	0,313
Fernando MI	2009	5	5	5	0,294
Francis Lj	2008	9	5	7	0,278
Kettell S	2009	5	5	5	0,294
Peker E	2015	7	5	7	0,455
Scheepers P	2012	5	5	5	0,357
Van Den Brandt N	2014	5	5	5	0,417
Wilkins-Laflamme S	2015	7	5	7	0,455
Adamczyk A	2012	4	4	4	0,286
Akan M	2009	6	4	6	0,235
Blankholm J	2014	6	4	6	0,333
Büssing A	2010	5	4	5	0,250
Campbell De	2006	7	4	7	0,200
Catto R	2013	5	4	5	0,308
Clements B	2013	4	4	4	0,308
Eisenlohr P	2006	4	4	4	0,200

Tablo 3'te h-indeksi dikkate alındığında sırasıyla Marian Burchardt, Jonathan Fox ve Tariq Modood ilk üç sırada yer almıştır. En yüksek g-indeksi ise Tariq Modood'a ve daha sonra yine Marian Burchardt ve Jonathan Fox'a aittir. Aynı sıralama m-indeksinde de görülmektedir. Bu göstergeler bu üç yazarın sekülerlik konusunda hem yoğun üretimde bulunduğunu hem de etkili yayınlar ürettiklerini ortaya koymaktadır. Tabloda dikkati çeken diğer isimler, Rios K., Peker, E. ve Wilkins-Laflamme, S.'dir. m-indeks değerine göre bu yazarlar, yayın hayatına daha geç başlamalarına karşın alana hızlı ve etkili bir katkı sağlamışlardır.

3.1.2. Çekirdek Dergiler

Tablo 4'te, sekülerlikle ilgili çalışmaların yayınlandığı 1278 dergi arasından, bu konuda en çok yayın yapan ilk 25 dergi (1091 makale) yer almaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde Religions dergisinin açık ara farkla (267) sekülerlik konusunda en çok yayın yapan dergi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 80 makale ile Secularism & Nonreligion dergisi ve 53 makale ile de Religion, State & Society dergisi izlemektedir.

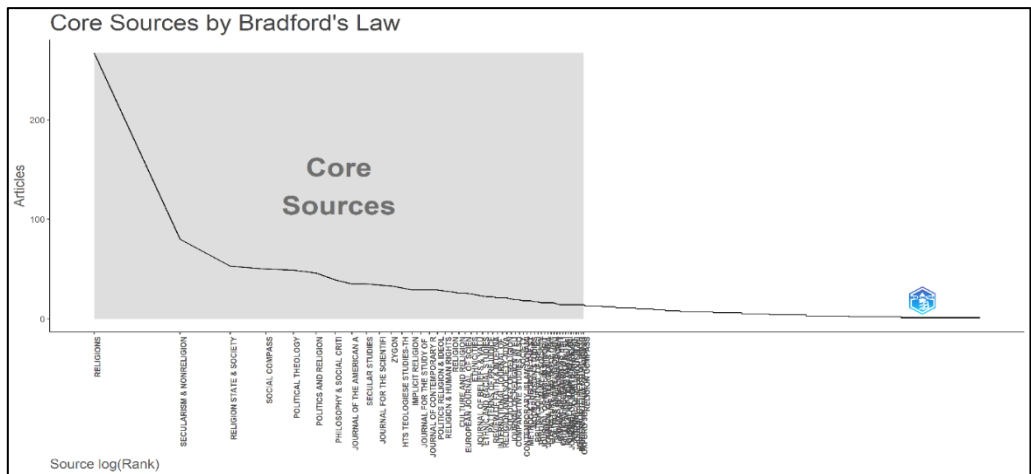
Bradford Yasası (Bradford, 1953), Lotka Yasası'nın dergiler için tanımlanmış biçimi olarak düşünülebilir. Bu yasaya göre, belirli bir konu alanı için az sayıda dergi çok sayıda yayın yapmaktadır. Çalışmamız için hangi dergilerin ya da kaynakların en çok makaleye ev sahipliği yaptığını gösteren Bradford Yasası uygulandığında, 1278 dergiden 53'ü birinci bölgede yer alırken; ikinci bölgede yer alan dergi sayısı 237 ve üçüncü bölgede yer alan dergi sayısı 988 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Sekülerlik Konusunda En Çok Yayın Yapan Dergiler

Dergi Adı	Makale sayısı	%
Culture And Religion	26	0,560
Ethnic And Racial Studies	23	0,495
Ethnicities	25	0,538
European Journal of Science And Theology	26	0,560
Hts Teologiese Studies Theological Studies	31	0,667
Implicit Religion	29	0,624
Journal For The Scientific Study of Religion	34	0,732
Journal For The Study of Religions And Ideologies	29	0,624
Journal of Beliefs Values Studies In Religion Education	24	0,517
Journal of Contemporary Religion	29	0,624
Journal of The American Academy of Religion	35	0,753
Patterns of Prejudice	22	0,474
Philosophy Social Criticism	39	0,840
Political Theology	49	1,055
Politics And Religion	46	0,990
Politics Religion Ideology	29	0,624
Religion	27	0,581
Religion Human Rights	28	0,603
Religion State Society	53	1,141
Religions	267	5,748
Review of Faith International Affairs	22	0,474
Secular Studies	35	0,753
Secularism Nonreligion	80	1,722
Social Compass	50	1,076
Zygon	33	0,710

Çekirdek dergilerin yer aldığı birinci bölgeye ilişkin grafik Şekil 4'te verilmiştir. Şekil 4'te görülebileceği gibi, Religions dergisi açık ara en çok makale yayımlayan kaynaktır. Bu dergiyi sırasıyla Secularism & Nonreligion; Religion, State & Society, Social Compass ve Political Theology gibi dergiler izlemektedir. Sekülerlikle ilgili yayınların takibinde Bradford Yasası dikkate alınarak birinci bölgede tanımlanan bu dergilerin düzenli taranması ve bu dergilerde yer alan makalelerin öncelikli olarak incelenmesi yararlı olacaktır.

Şekil 4: Bradford Yasası'na Göre Birinci Bölge Dergileri

Tablo 5'te, en üretken ilk 25 dergiyi belirlemek için hesaplanan h-indeks, g-indeks ve m-indeks göstergeleri verilmiştir.

Tablo 5: Makale Sayısına Göre En Etkili Dergilerin Bibliyometrik Performans Göstergeleri

Dergi Adı	İlk yayın yılı	Makale sayısı	h-indeks	g-indeks	m-indeks
<i>Journal for The Scientific Study of Religion</i>	2008	34	17	27	0,944
<i>Secularism & Nonreligion</i>	2012	80	14	24	1,000
<i>Religions</i>	2010	267	12	19	0,750
<i>Politics and Religion</i>	2011	46	11	15	0,733
<i>Social Compass</i>	2009	50	11	14	0,647
Sociology of Religion	2005	21	11	19	0,524
American Ethnologist	2008	13	10	13	0,556
Journal of Contemporary Religion	2011	29	10	24	0,667
Journal of The American Academy of Religion	2007	35	10	13	0,526
Journal of The Royal Anthropological Institute	2006	14	10	14	0,500
Patterns of Prejudice	2009	22	10	19	0,588
Theory Culture & Society	2007	17	10	17	0,526
Ethnic and Racial Studies	2006	23	9	23	0,450
Ethnicities	2008	25	9	15	0,500
Journal of Ethnic and Migration Studies	2005	10	9	10	0,429
Politics Religion & Ideology	2006	29	9	13	0,450
Religion State & Society	2008	53	9	14	0,500
Social Science Quarterly	2006	11	9	11	0,450
Democratization	2009	10	8	10	0,471
Method & Theory in The Study of Religion	2008	18	8	15	0,444
Philosophy & Social Criticism	2008	39	8	17	0,444
Psychology of Religion And Spirituality	2010	13	8	12	0,500
Anthropological Quarterly	2010	11	7	11	0,438
Citizenship Studies	2011	11	7	10	0,467
Comparative Studies in Society And History	2008	19	7	17	0,389

Tablo 5'te hem h-indeksine hem de g-indeksine göre sırasıyla Journal for The Scientific Study of Religion, Secularism & Nonreligion ve Religions dergisi ilk üç sırada yer almıştır. m-indeksinde ise ilk iki sıradaki derginin yer değiştirdiği görülmektedir. Bu göstergeler bu üç derginin sekülerlik konusunda çok sayıda etkili makale yayınladıklarını ortaya koymaktadır. m-indeksine göre yayın yılı daha yeni olan Politics and Religion dergisi ile Social Compass dergisi sekülerlik konusunda ilk makaleyi sırasıyla 2011 ve 2009 yılında yayınlamalarına karşın, sonraki süreçte ilk sırada yer alan Journal for The Scientific Study of Religion dergisinden daha fazla sayıda makale yayınlamıştır. Diğer ifadeyle bu dergiler sekülerlik konusunda daha geç makale yayınlamalarına rağmen alana hızlı ve önemli bir katkı sağlamış görünmektedirler.

Makalelerin Web of Science kategorileri bakımından dağılımı ise Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6'da en çok çalışmanın önemli farkla Religion kategorisinde yapıldığı (%43,90), bunu sırasıyla Sociology (%11,07), Political Science (%9,95) ve History (%8,40) kategorilerinin izlediği görülebilir.

Tablo 6: Web of Science Kategorisine Göre Makalelerin Dağılımı

Web of Science Kategorisi	Makale sayısı	%
Anthropology	220	4,736
Area Studies	303	6,523
Asian Studies	125	2,691
Communication	71	1,529
Cultural Studies	104	2,239
Education Educational Research	246	5,296
Ethics	21	0,452
Ethnic Studies	136	2,928
History	390	8,396
History Of Social Sciences	27	0,581
Humanities Multidisciplinary	205	4,413
International Relations	115	2,476
Law	176	3,789
Literature	29	0,624
Philosophy	157	3,380
Political Science	462	9,946
Psychology Multidisciplinary	99	2,131
Psychology Social	55	1,184
Public Environmental Occupational Health	31	0,667
Religion	2039	43,897
Social Issues	93	2,002
Social Sciences Biomedical	28	0,603
Social Sciences Interdisciplinary	232	4,995
Sociology	514	11,066
Women S Studies	88	1,895

3.1.3. En Sık Atıf Alan Yayınlar

Sekülerlik konusunda en fazla atıf alan ilk 25 makale, makale başlığı, yazarlar, dergi bilgileri ve atıf sayısı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7’ye göre Rogers Brubaker’in 2017 yılında Ethnic And Racial Studies dergisinde yayınlanan “Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective” (Milliyetçilik ile medeniyetçilik arasında: Karşılaştırmalı bir bakışla Avrupa popülist dönemi) başlıklı makalesi, yayınlandığından itibaren yedi yıl içinde toplam 1230 atıfla en çok atıf alan makale olmuştur. Bu makaleyi ikinci sırada “Politicization of Science in the Public Sphere: A Study of Public Trust in the United States, 1974 to 2010” (Kamusal alanda bilimin siyasallaşması: 1974’ten 2010’a Amerika Birleşik Devletleri’nde kamu güveni üzerine bir araştırma) başlığıyla American Sociological Review dergisinde yayınlanan ve Gordon Gauchat (2012) tarafından yapılan çalışma izlemiştir. Gauchat’ın bu çalışması 802 atıf almıştır.

Tablo 7: En Fazla Atıf Alan Makaleler

Makale başlığı	Yazar/lar	Dergi Adı	Yayın yılı	Cilt/Sayı	Atıf sayısı
Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective	Brubaker, Rogers	Ethnic And Racial Studies	2017	40/8	1230
Politicization of Science in the Public Sphere: A Study of Public Trust in the United States, 1974 to 2010	Gauchat, Gordon	American Sociological Review	2012	77/2	802
Secularism, hermeneutics, and empire: The politics of Islamic reformation	Mahmood, Sabo	Public Culture	2006	18/2	448

Doubt, conflict, mediation: the anthropology of modern time	Bear, Laura	Journal of The Royal Anthr. Inst.	2014	20	205
Social Structure, Infectious Diseases, Disasters, Secularism, and Cultural Change in America	Grossmann, Igor; Varnum, Michael E.W.	Psychological Science	2015	26/3	197
Secularism (edward w. Said)	Anidjar, Gil	Critical Inquiry	2006	33/1	196
Multiple Secularities: Toward a Cultural Sociology of Secular Modernities	Wohlrab-Sahr, Monika; Burchardt, Marian	Comparative Sociology	2012	11/6	176
Religiosity and gender equality: comparing natives and Muslim migrants in Germany	Diehl, Claudia; Koenig, Matthias; Ruckdeschel, Kerstin	Ethnic and Racial Studies	2009	32/2	166
Disapproval of homosexuality: comparative research on individual and national determinants of disapproval of homosexuality in 20 european countries	van den Akker, Hanneke; van der Ploeg, Rozemarijn; Scheepers, Peer	International Journal of Public Opinion Research	2013	25/1	155
A world without innocence	Ticktin, Miriam	American Ethnologist	2017	44/4	152
On the Receiving End: Discrimination toward the Non-Religious in the United States	Cragun, Ryan T.; Kosmin, Barry; Keysar, Ariela; vd.	Journal of Contemporary Religion	2012	27/1	147
Race, Religion, and Opposition to Same-Sex Marriage	Sherkat, Darren E.; de Vries, Kylan Mattias; Creek, Stacia	Social Science Quarterly	2010	91/1	145
Is There a Secular Body?	Hirschkind, Charles	Cultural Ant.	2011	26/4	139
The racialization of Muslim veils: A philosophical analysis	Al-Saji, Alia	Philosophy & Social Criticism	2010	36/8	139
Turkey's Diyanet under AKP rule: from protector to imposer of state ideology?	Ozturk, Ahmet Erdi	Southeast European And Black Sea Studies	2016	16/4	130
Atheism, Secularity, and Well-Being: How the Findings of Social Science Counter Negative Stereotypes and Assumptions	Zuckerman, Phil	Sociology Compass	2009	3/6	129
Conjugating the Modern/Religious, Conceptualizing Female Religious Agency Contours of a 'Post-secular' Conjuncture	Bracke, Sarah	Theory Culture & Society	2008	25/6	126
Do today's young people really think they are so extraordinary? - An examination of secular trends in narcissism and self-enhancement	Trzesniewski, Kali H.; Donnellan, M. Brent; Robins, Richard W.	Psychological Science	2008	19/2	123
What if religion is not special?	Schwartzman, Micah	Uni. of Chicago Law Review	2012	79/4	120

Research Note: Talking about a Revolution: Terminology for the New Field of Non-religion Studies	Lee, Lois	Journal of Cont. Religion	2012	27/1	120
The Boko Haram Uprising and Islamic Revivalism in Nigeria	Adesoji, Abimbola	Afrika Spectrum	2010	45/2	120
Moderate Secularism, Religion as Identity and Respect for Religion	Modood, Tariq	Political Quarterly	2010	81/1	119
Revisiting Lepanto: the political mobilization against Islam in contemporary Western Europe	Betz, Hans-Georg; Meret, Susi	Patterns of Prejudice	2009	43/3	119
Value differences between generations in China: a study in Shanghai	Sun, Jiaming; Wang, Xun	Journal of Youth Studies	2010	13/1	117
Modernity, secularism and Islam-The case of Turkey	Keyman, E. Fuat	Theory Culture & Society	2007	24/2	116

Tablo 7’de üçüncü sırada Public Culture dergisinde Sabo Mahmood (2006) adlı araştırmacı tarafından yapılan “Secularism, hermeneutics, and empire: The politics of Islamic reformation” (Laiklik, hermenötik ve imparatorluk: İslami reformun siyaseti) başlıklı çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın da 448 atıf aldığı görülmektedir. En yüksek atıfa sahip makaleler arasında, 15. sırada bir Türk araştırmacı tarafından yapılan bir çalışmanın da yer aldığı görülmektedir. Ahmet Erdi Öztürk’ün 2016 yılında Southeast European And Black Sea Studies dergisinde yayınlanan “Turkey’s Diyanet under AKP rule: from protector to imposer of state ideology?” (AKP iktidarında Türkiye’nin Diyaneti: Devlet ideolojisinin koruyucusundan dayatıcısına mı?) başlıklı çalışması 130 atıf almıştır. Yine ilk 25’lik sıralamada yer alan bir başka Türk yazar olan E. Fuat Keyman’ın, 2007 yılında Theory Culture & Society dergisinde yayınlanan “Modernity, secularism and Islam-The case of Turkey” (Modernite, Laiklik ve İslam-Türkiye Örneği) başlıklı makalesinin de 116 atıf aldığı görülmektedir.

3.1.4. En Üretken Kurumlar

Tablo 8’de, sekülerlikle ilgili en fazla yayını bulunan ilk 25 kurum yer almaktadır. Tablo 8 incelendiğinde, 4645 makaleden 130’unun (%2,79) University of London’daki araştırmacılar tarafından yayınlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla, 77 (%166) makale ile University of California System; 76 (%164) makale ile University of Oxford ve 60 (%130) makale ile de University of Cambridge izlemektedir.

Tablo 8: En Fazla Yayını Bulunan Kurumlar

Kurumlar	Makale sayısı	%
Bar Ilan University	51	1,098
Columbia University	40	0,861
Harvard University	34	0,732
Hebrew University of Jerusalem	34	0,732
Ku Leuven	29	0,624
Leipzig University	26	0,560
London School Economics Political Science	31	0,667
Max Planck Society	25	0,538
National University of Singapore	24	0,517
State University of New York Suny System	25	0,538
State University System of Florida	30	0,646
Tel Aviv University	33	0,710
University College London	29	0,624
University of Bristol	32	0,689

University of California System	77	1,658
University of Cambridge	60	1,292
University of Chicago	27	0,581
University of Groningen	29	0,624
University of Helsinki	25	0,538
University of London	130	2,799
University of Notre Dame	28	0,603
University of Oxford	76	1,636
University of Toronto	36	0,775
University System of Ohio	51	1,098
Utrecht University	32	0,689

3.1.5. En Üretken Ülkeler

Sekülerlik konusunda en fazla yayını olan ilk 25 ülke Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9’da görülebileceği gibi, sekülerlik konusunda toplam makale sayısının %29,11’i Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılmıştır. Bunu sırasıyla 639 (%13,76) makale ile İngiltere, 292 (%6,29) makale ile Kanada, 235 (%5,06) makale ile Almanya ve 219 (%4,71) makale ile Avusturalya izlemektedir. Türkiye’nin de 176 (%3,79) makale ile İsrail ve Hollanda’dan sonra en çok yayın yapan sekizinci ülke olduğu görülmektedir.

Tablo 9: En Fazla Yayını Olan Ülkeler

Ülkeler/Bölgeler	Makale sayısı	%
Australia	219	4,715
Belgium	73	1,572
Canada	292	6,286
Denmark	47	1,012
England	639	13,757
Finland	41	0,883
France	89	1,916
Germany	235	5,059
India	115	2,476
Ireland	43	0,926
Israel	191	4,112
Italy	111	2,390
Netherlands	177	3,811
Norway	74	1,593
Peoples R China	50	1,076
Poland	59	1,270
Russia	49	1,055
Scotland	62	1,335
Singapore	40	0,861
South Africa	83	1,787
Spain	62	1,335
Sweden	80	1,722
Switzerland	46	0,990
Turkey	176	3,789
USA	1352	29,107

3.2. Bilimsel Haritalama

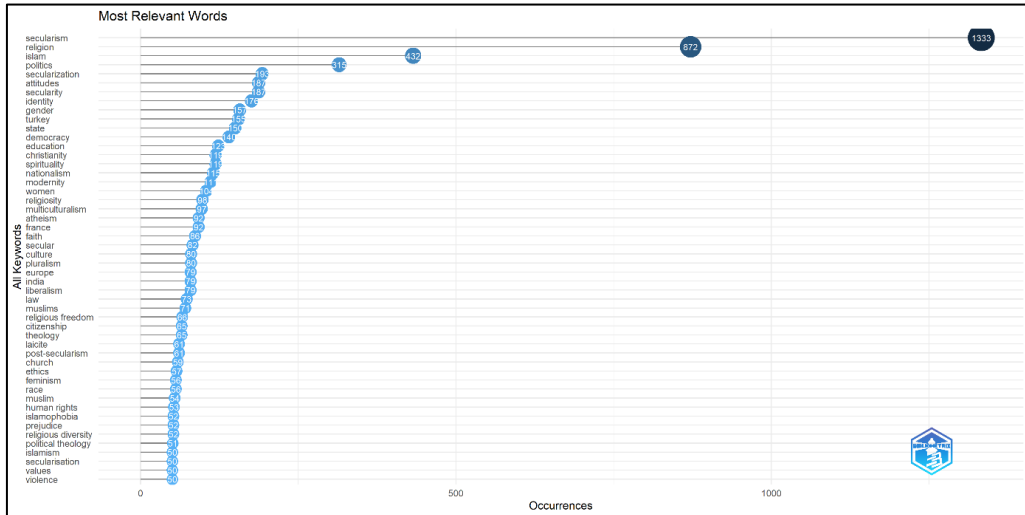
Bu bölümde bilimsel haritalama kapsamında gerçekleştirilen eş kelime analizi, atıf analizi ve ortak atıf analizi, bibliyografik birleştirme ve ortak yazarlık analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1. Eş Kelime Analizi (Birliktelik Ağı)

Bu analiz sekülerlikle ilgili çalışmalarda ortaya çıkan temaların, kavramsal kümelerin ve sıklıkla çalışılan konuların belirlenmesine olanak sağlamaktadır.

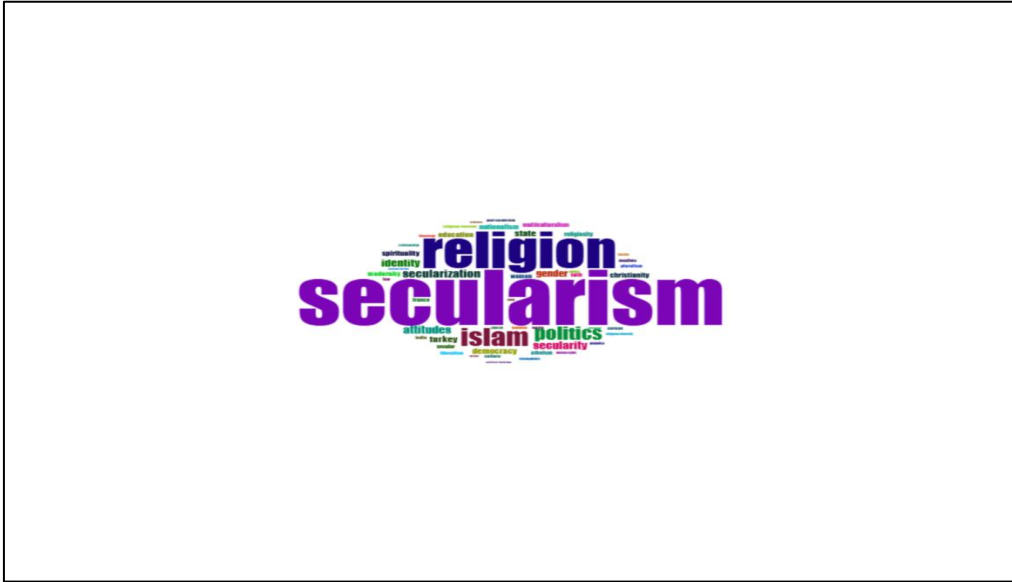
Tablo 1’de, makalelerin yazarları tarafından kullanılan toplam anahtar sözcük sayısının 9645; veri tabanı algoritmaları yardımıyla makalelerin referanslarından türetilmiş ek anahtar kelime sayısının 2392 olduğu belirlenmişti. Eş kelime analizi sonucunda sekülerlikle ilgili anlamlı kelimeler üretebilmek için önce toplam 12037 anahtar sözcük içerisinde “na, n/a, null, none” gibi eksik veriler, “a, an, and, the, of, in, on, for” gibi (stop-words) kelimeler, “article, review, study, research, paper, case, report, approach” gibi bibliyometriye özgü terimler ve dil karşılığından gelen “na, da, le, el, en, un, des, del, los, las” gibi olası kısa anlamsız kelimeler filtrelenmiştir. Bu temizleme işleminden sonra yapılan eş kelime analizi sonucunda, sekülerlik konusunda en sık kullanılan ilk 50 sözcük Şekil 5’teki gibi belirlenmiştir.

Şekil 5: En Sık Kullanılan Sözcükler

Şekil 5’te görülebileceği gibi, sekülerlikle ilgili makalelerde yer alan anahtar sözcükler arasında en sık karşılaşılan sözcük “secularism” olmuştur (n=1233). Sıklıkla kullanılan diğer sözcüklerin “religion”, “islam”, “politics”, “secularization”, “attitudes”, “secularity”, “identity”, “gender”, “turkey”, “state”, “democracy”, “education”, “christianity” ve “spirituality” vd. şeklinde sıralandığı görülmektedir. Bu bulguları desteklemek üzere, makalelerin yazarları tarafından tanımlanan anahtar sözcükler kullanılarak elde edilen kelime bulutu Şekil 6’da verilmiştir.

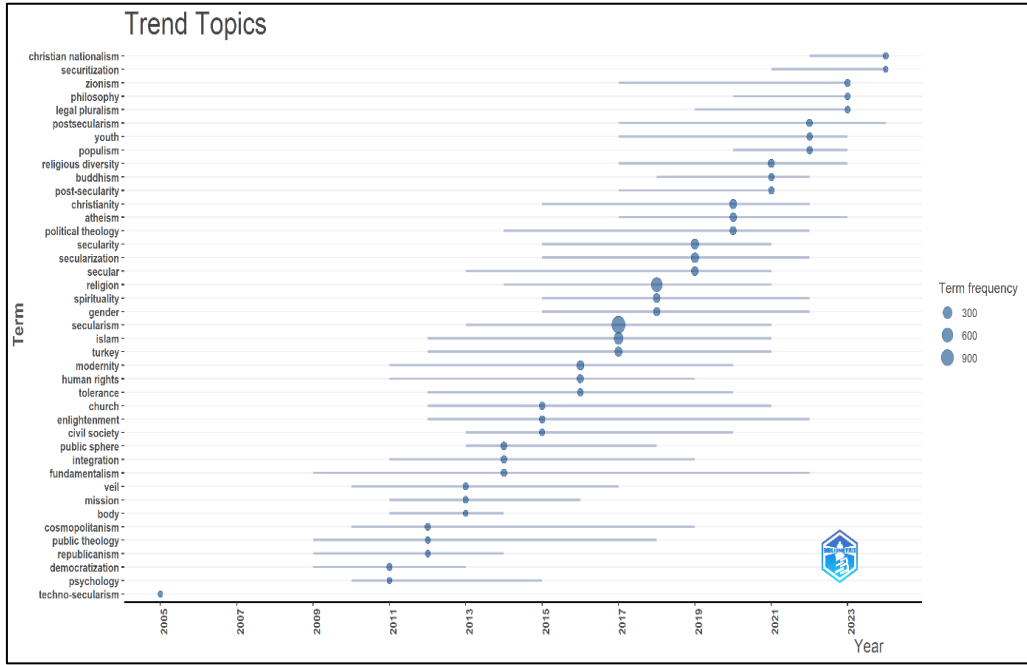
Şekil 6: Sekülerlik Makalelerine İlişkin Kelime Bulutu

Şekil 6'da yer alan kelime bulutu, sekülerlik konusundaki çalışmalarda odaklanılan temel kavramları ortaya koymaktadır. Kelime bulutunun ortasında ve en büyük puntıyla yer alan kelimeler “secularism” ve “religion” olarak kendini göstermektedir. İkinci derecede öne çıkan kelimeler ise “islam”, “politics”, “identity”, “secularization” ve “gender” olarak görülmektedir. Bu kelimeler ana temaya bağlı ancak ilk kelime grubu kadar yüksek frekansa sahip olmayan grubu temsil etmektedir. “Democracy”, “modernity”, “spirituality”, “christianity” ve “state” vb. daha küçük puntuyla görüntülenen kelimeler ise çalışmalarda nispeten az kelimeler olmakla birlikte, konunun bağlamını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır.

Kelime bulutunda yer alan bu kelimelerin hangi yıllarda daha çok popülerleştiğini belirlemek üzere yapılan analiz sonucunda elde edilen trend konular Şekil 7’de görselleştirilmiştir.

Şekil 7: Yıllara Göre Trend Konular

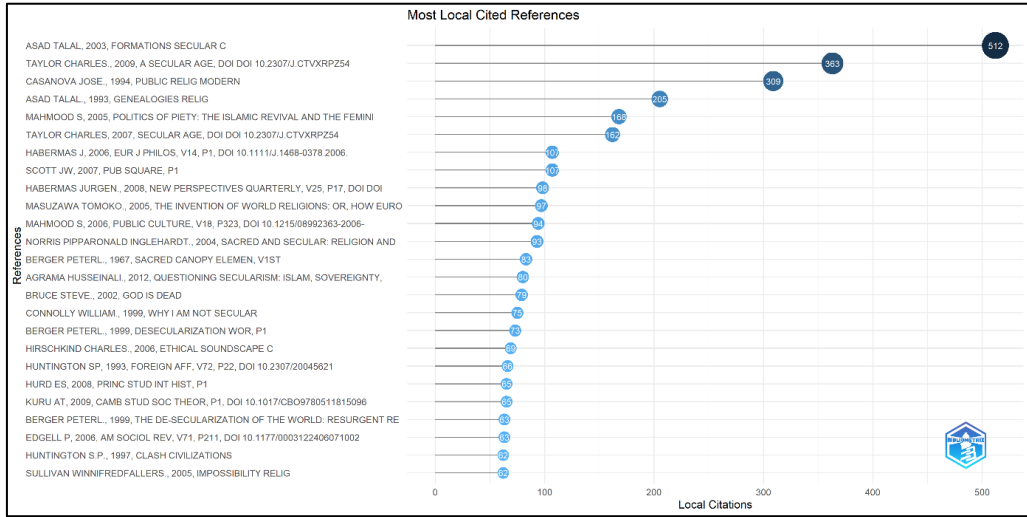
Şekil 7’de küçük noktalar satırlarda yer alan trend konuların yaklaşık 300 makalede, orta noktalar yaklaşık 600 makalede ve büyük noktalar da yaklaşık 900 makalede yer aldığını göstermektedir. Şekle göre, daha önceki dönemlerde “techno-secularism, psychology, democratization” gibi konuları öne çıkarken, yakın dönemde ise “hristian nationalism, securitization, zionism” gibi konular öne çıkmış; son yıllarda ise “postsecularism, youth, populism, religious diversity” gibi terimler daha sık kullanılır hale gelmiştir.

3.2.2. Atıf Analizi ve Ortak Atıf Analizi

Atıf analizi, yayınların birbirine nasıl atıfta bulunduğunu ortaya koyar ve böylece bilginin zamanla nasıl inşa edildiğini anlamamıza yardımcı olur (Passas, 2024). Atıf analizi için, makale yazarlarının en sık atıf yaptıkları kaynaklar belirlenmiş ve elde edilen bulgular Şekil 8’de görselleştirilmiştir.

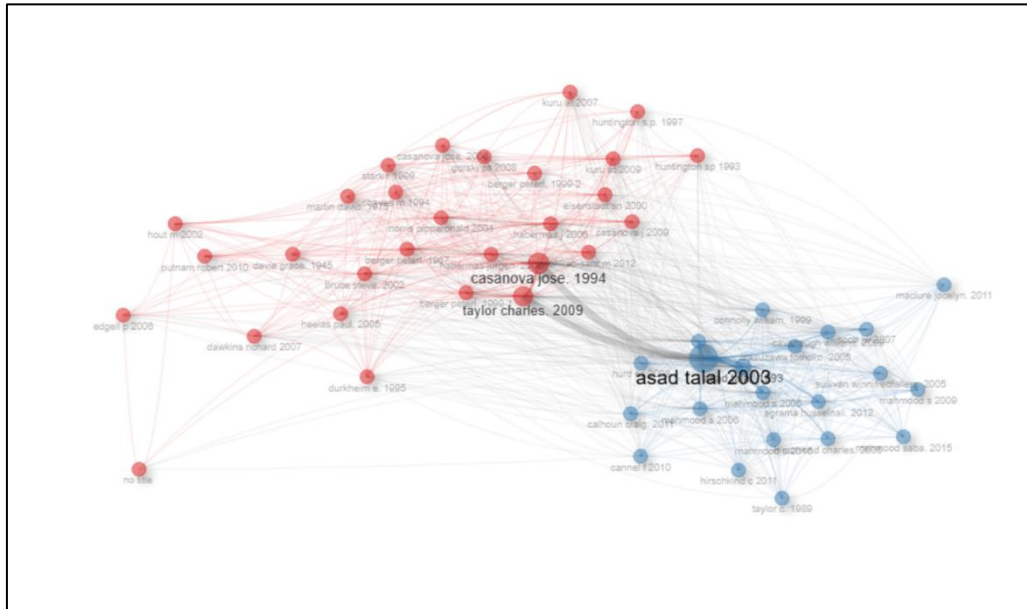
Şekil 8’e göre, Talal Asad’ın 2003’te Stanford University Press tarafından yayınlanan “Formations of the secular: Christianity, Islam, modernity” adlı kitabıyla, sekülerlikle ilgili makalelerde en çok atıf yapılan çalışma (n=512) olarak belirlenmiştir. İkinci sırayı Charles Taylor’ın 2007 yılında Harvard University Press tarafından yayınlanan “A secular age” başlıklı kitabı (n=363) almıştır. Üçüncü sırada ise Jose Casanova’nın 1994 yılında University of Chicago Press tarafından yayınlanan “Public religions in the modern World” adlı kitabı yer almaktadır (n=309).

Şekil 8: Sekülerlikle İlgili Makalelerde En Sık Atıf Yapılan Yayınlar

Ortak atıf analizi, iki kaynağın birlikte ne sıklıkta atıf aldığını analiz ederek atıfta bulunan çalışmalar arasındaki ilişkileri daha iyi anlamamızı sağlar (Passas, 2024). Sekülerlikle ilgili makalelerde en çok atıf yapılan kaynaklar arasındaki ilişkileri ortaya koymak üzere elde edilen ortak atıf ağı Şekil 9'da en çok atıf yapılan dergiler arasındaki ilişkileri ortaya koyan ortak atıf ağı ise Şekil 10'da verilmiştir.

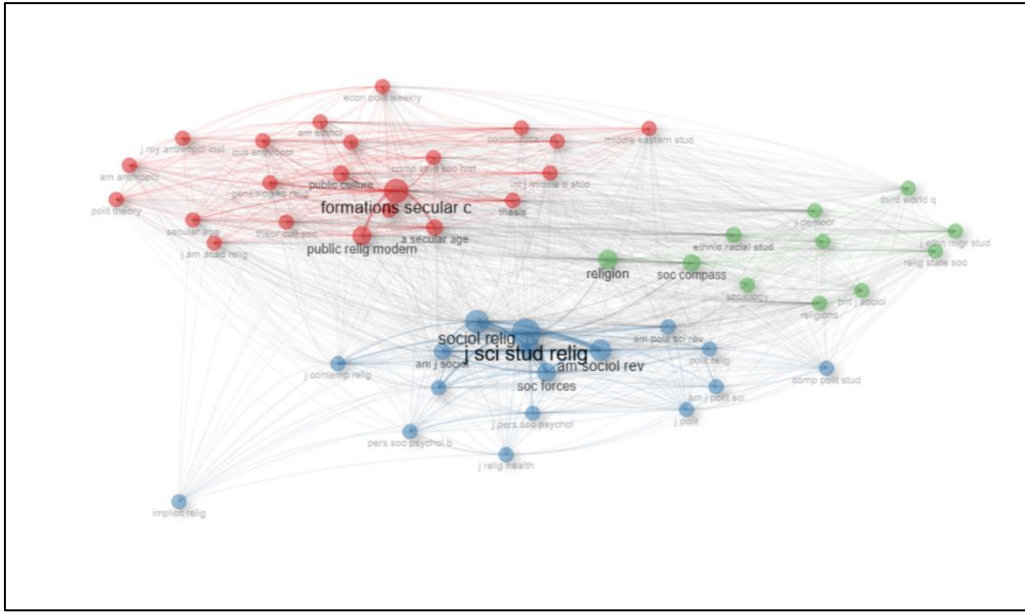
Şekil 9: En Sık Atıf Yapılan Kaynaklara Göre Ağ Haritası

Şekil 9'da benzer konularda ya da aynı araştırma alanında yoğun biçimde birlikte atıf alan kaynaklar aynı kümede yer almaktadır. Jose Casanova ve Charles Taylor'ın merkezde yer aldığı

kırmızı kümedeki kaynakların kapsamında modernleşme süreçleri, dinin kamusal alandaki rolü ve sekülerleşme tartışmaları yer almaktadır. Talal Asad'ın merkezde yer aldığı mavi kümedeki yayınların kapsamını ise dinin tanımı, sekülerlik kavramının tarihsel inşası, yerel ve kültürel bağlamlar oluşturmaktadır. İki kümenin birbiriyle bağlantılı olduğu da görülmektedir. Bu yapı, alanın iki epistemik geleneğe (sosyolojik-modernist vs. antropolojik-eleştirel) bölünmekle birlikte yine de bazı teorisyenler aracılığı ile diyalog kurulduğunu göstermektedir.

Şekil 10: En Sık Atıf Yapılan Dergilere Göre Ağ Haritası

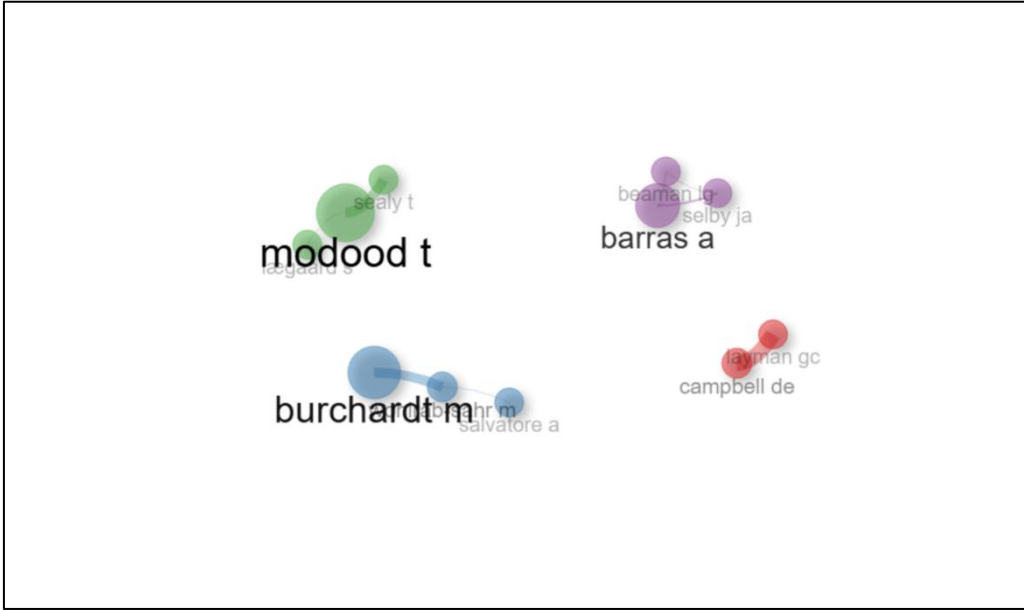

Şekil 10'a göre, dergilerin yayınladıkları çalışmaların atıf ilişkilerinden üç ayrı kümenin türetildiği görülebilir. Kırmızı kümede Public Culture, Cultural Anthropology, Theory and Culture ve American Anthropologist dergileri öne çıkmıştır. Formations Secular C, Public Relig Modern, A Secular Age gibi yayınların referansları merkezi düğümleri oluşturmaktadır. Mavi kümede öne çıkan dergiler ise, Journal for the Scientific Study of Religion (J Sci Stud Relig), Sociology of Religion (Sociol Relig), American Sociological Review ve Social Forces olarak sayılabilir. J Sci Stud Relig (Journal for the Scientific Study of Religion) dergisi kümenin en merkezi düğümüdür. Yeşil kümede Religion, Sociology, Ethnic and Racial Studies, Third World Quarterly ve Comparative Political Studies dergilerinin öne çıktığı söylenebilir. Religion dergisi kümenin en merkezi ve köprü görevi gören düğümüdür. Kümeler arasındaki bilgi transferini Sociology, Religion ve Social Compass sağlamaktadır.

3.2.3. Yazar/Kurum/Ülke İş Birliği Ağları

Ortak yazarlık analizi hem yazarlar hem yazarların kurumları hem de yazarların ülkeleri arasındaki iş birliği örüntülerini inceleyerek bilimsel çalışmalardaki sosyal etkileşimleri ortaya koymaktadır (Passas, 2024). Bu çalışmada sekülerlikle ilgili makalelerin yazarları arasında belirlenen iş birliği örüntüsü Şekil 11'de gösterilmiştir.

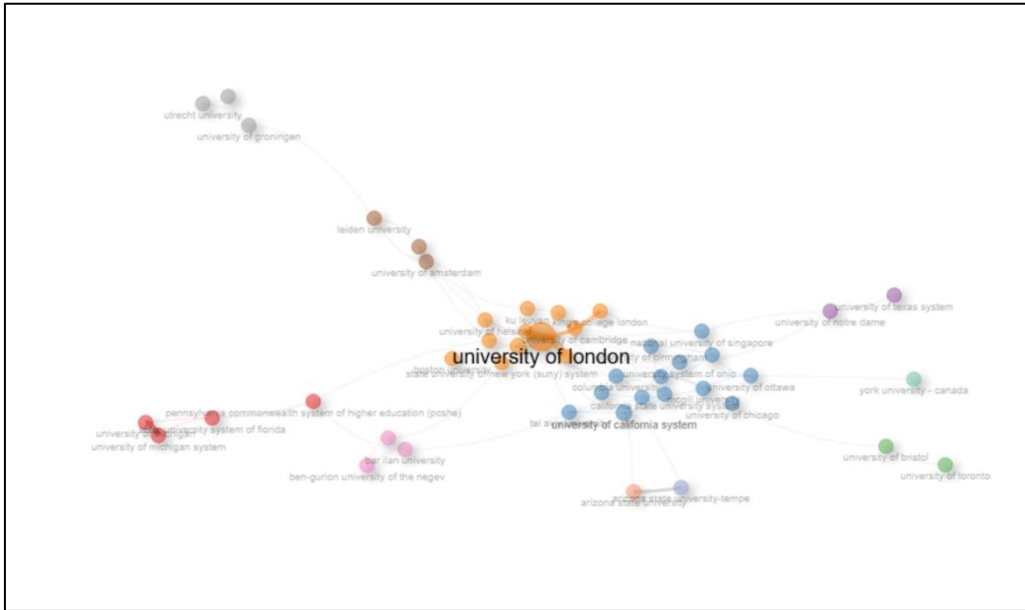
Şekil 11: Yazarlararası iş birliği Ağı

Şekil 11’de yazarlar arasında dört ayrı kümede iş birliği ağı olduğu görülmektedir. En geniş iş birliği ağına sahip görünen yeşil küme, Tariq Modood merkezli olup, Sealy T ve Laegaard S gibi yazarlarla yakın iş birlikleri yürütmektedir. Ağın ikinci güçlü kümesi mor kümedir. Bu kümenin merkezinde olan Marian Burchardt, Abhr M ve Salvatore A ile iş birlikleri gerçekleştirmiştir. Mor küme küçük bir araştırma grubu olup Amelie Barras’ın Beaman LG ve Selby JA ile yoğun ortak yayın ilişkisine sahip olduğu görülebilir. Kırmızı kümede ise Layman GC ve Campbell DE ikilisinden oluşan küçük ölçekli ancak yoğun iş birliği yapan grup yer almaktadır. Ağın yapısında bu dört küme arasında doğrudan bağlantı olmadığı görülmektedir. Bu durum, sekülerlikle ilgili çalışma literatüründe yazarların belirli alt gruplarda kümелendiğini ve yazarlar arası iş birliğinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

Sekülerlikle ilgili makalelere ilişkin kurumlar arası iş birliği ağı Şekil 12’deki gibidir. Şekil 12’ye göre, University of London sekülerlikle ilgili çalışmaların merkezini oluşturmaktadır. Bu üniversitenin diğer pek çok üniversiteyle en yoğun iş birliğine sahip kurum olduğu ifade edilebilir. University of California System da yüksek bağlantılı, ikinci derecede merkezi konumda bulunmaktadır.

Şekil 12: Kurumlararası iş birliği Ağı

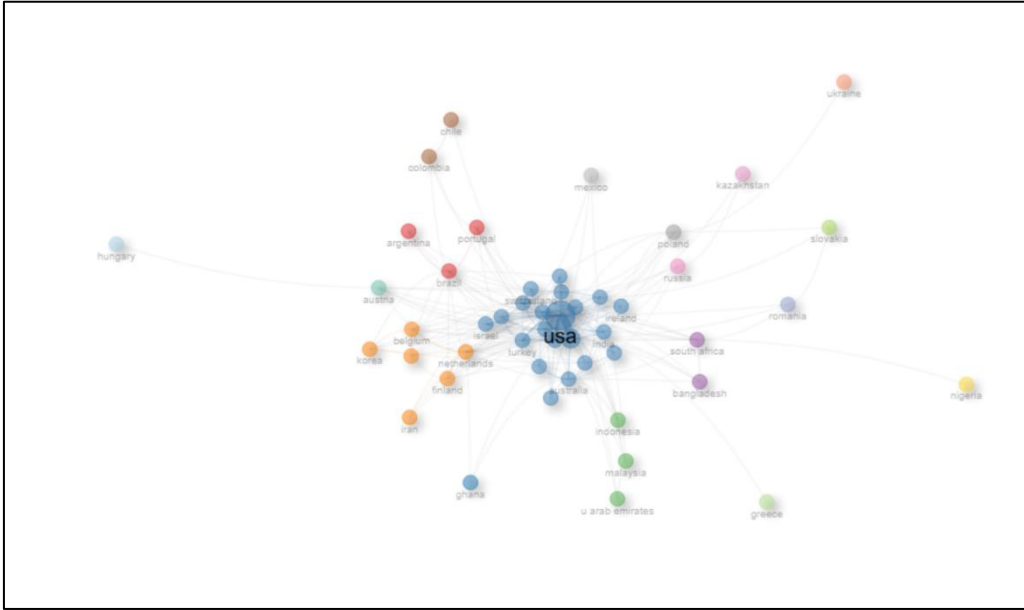

Şekil 12’de University of London’ın içerisinde yer aldığı turuncu kümede İngiltere ve Avrupa merkezli kurumların (King’s College London, University of Cambridge, KU Leuven, University of Helsinki vb.) yer aldığı görülmektedir. University of California System’in içerisinde yer aldığı mavi kümede ise Kuzey Amerika’daki üniversiteler (University of Chicago, University of Ottawa, Ohio, Columbia, SUNY vb.) konumlanmıştır. Üçüncü büyük kümeyi oluşturan kırmızı grupta ABD’deki bazı eyalet üniversite sistemleri (Pennsylvania, Florida, Michigan vb.) yer almaktadır.

Daha küçük kümeler olan yeşil grupta Kanada ve Birleşik Krallık bağlantılı kurumlar (University of Toronto, University of Bristol, York University vb.) görülmektedir. Kahverengi grupta Hollanda ve Belçika odaklı iş birlikleri (University of Amsterdam, Leiden, Utrecht, Groningen vb.); mor grupta ABD’nin güney bölgesi ve özel üniversiteler (University of Texas System, University of Notre Dame vb.) ve son olarak pembe grupta da İsrail merkezli kurumlar (Bar-Ilan, Ben-Gurion vb.) yer almaktadır. Daha küçük, izole bu kümeler arasında da az sayıda ama stratejik bağlantılar bulunmaktadır. Bu kümeler bölgesel araştırma topluluklarını temsil etmektedir; ancak merkezî kurumlarla bağlantılı oldukları için küresel ağa entegre durumdadırlar.

Sekülerlikle ilgili makalelere ilişkin ülkeler arası iş birliği ağı Şekil 13’teki gibidir. Sekülerlik ile ilgili çalışmalarda ülkeler arasındaki akademik iş birliklerini gösteren Şekil 13’te ABD’nin ağı en merkezi düğümü olduğu rahatlıkla görülebilir. Görselde yer alan farklı renklerdeki kümeler coğrafi, kültürel veya tarihsel temelli iş birliği topluluklarını temsil etmektedir. ABD’nin de içinde yer aldığı mavi çekirdek kümede, ABD ile doğrudan yoğun iş birliği yapan ülkeler (İsviçre, İsrail, Türkiye, Hindistan, Avustralya vb.) yer almaktadır. Bu çekirdek küme, çok uluslu ve kıtalararası bir yapıyı göstermektedir.

Şekil 13. Ülkelerarası iş birliği Ağı

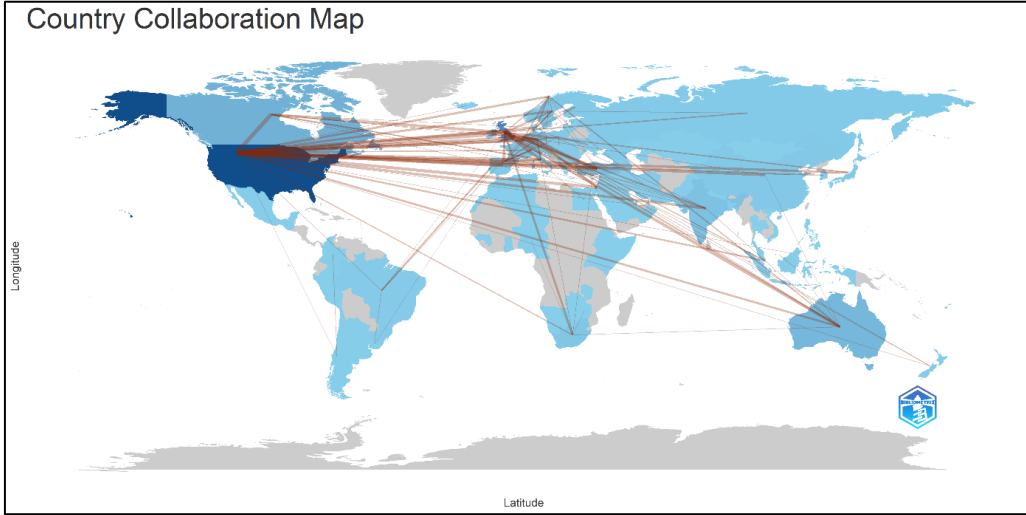

Turuncu kümede Batı Avrupa ve Asya bağlantılı ülkeler (Belçika, Hollanda, Kore, İran, Finlandiya vb.) yer alırken, kırmızı kümeyi Latin Amerika bloğu (Brezilya, Arjantin, Portekiz) oluşturmaktadır. Bu ülkelerin ABD ile bağlantısı olmakla birlikte daha yoğun olarak kendi içinde bağlantılı görünmektedir. Yeşil kümede Güneydoğu Asya ve Orta Doğu ülkelerinin (Malezya, Endonezya, BAE, Yunanistan) olduğu görülebilir. Bu ülkeler de ABD ile bağlantılıdır ancak daha çok bölgesel kümelenme eğilimindedir. Pembe ve mor kümeler, Eski Sovyet ve Doğu Avrupa ülkelerinden (Rusya, Kazakistan, Slovakya, Romanya) oluşmaktadır. Bu ülkelerin ABD ile ilişkili ama yoğunluklarının düşük olduğu söylenebilir. Son olarak Macaristan, Ukrayna, Nijerya gibi yalnızca birkaç bağlantısı olan bağımsız düğümler gözlenmektedir.

Ülkeler arasındaki iş birliğini coğrafi dağılım perspektifinden gösteren bir dünya haritası Şekil 14'te verilmiştir.

Haritada yer alan koyu mavi renkli ülkeler en yoğun iş birliğine sahip olan aktörleri (ABD ve Batı Avrupa ülkeleri), açık mavi ülkeler, iş birliği ağına dahil olan ancak merkezi olmayan ülkeleri; gri ülkeler, veri setinde iş birliği ilişkisi bulunmayan ya da çok zayıf olan ülkeleri, kahverengi çizgiler ise iki ülke arasındaki doğrudan iş birliği ilişkilerini (ortak projeler, yayınlar vb.) ifade etmektedir. Haritadaki çizgi yoğunluğu, ABD'nin ve özellikle Batı Avrupa'daki merkez ülkelerin (Birleşik Krallık, Almanya, Fransa) küresel ağın odak noktaları olduğunu göstermektedir. Avustralya, Güney Afrika, Brezilya gibi coğrafi olarak uzak ülkeler bile bu merkezi ülkelerle güçlü bağlantılara sahiptir.

Şekil 14: Ülkelerarası İş birliği Dünya Haritası

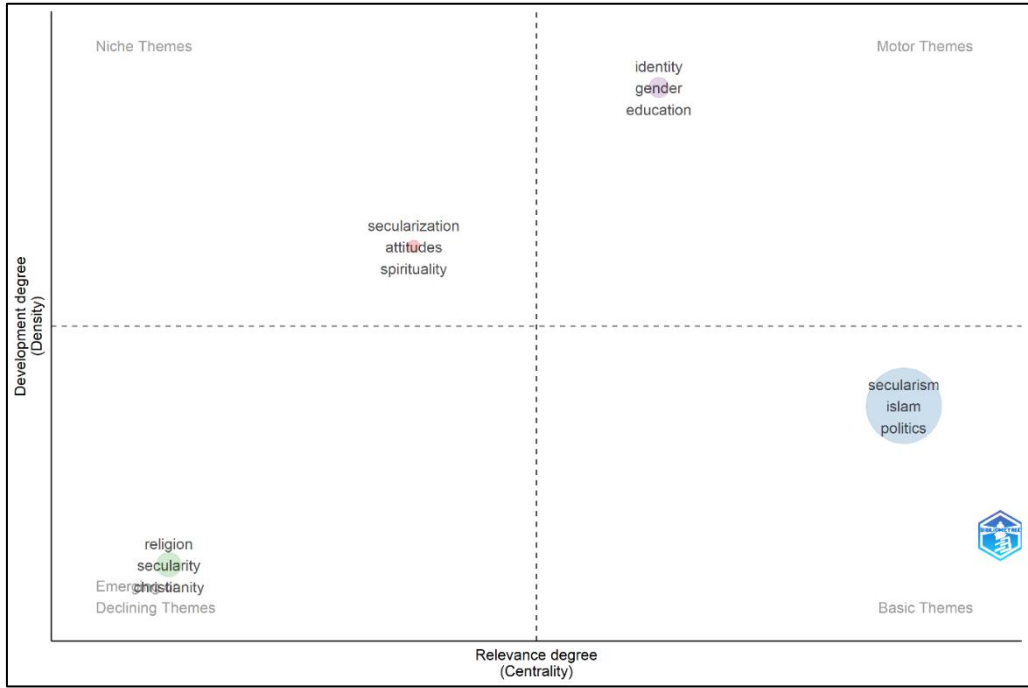

3.2.4. Tematik Haritalama ve Tematik Evrim

Elde edilen sonuçların daha iyi yorumlanması için yapılan çalışmalardan biri de tematik harita oluşturmaktır. Tematik haritalama, dikey ekseninde yoğunluk, yatay ekseninde de merkezilik temelinde oluşturulmaktadır (Nasır vd., 2020). Merkezilik ölçüsü seçilen temanın önemini ortaya koyarken, yoğunluk ölçüsü ise seçilen temanın gelişimini göstermektedir. Şekil 15'te sekülerlik çalışmalarına ilişkin tematik haritalama yer almaktadır.

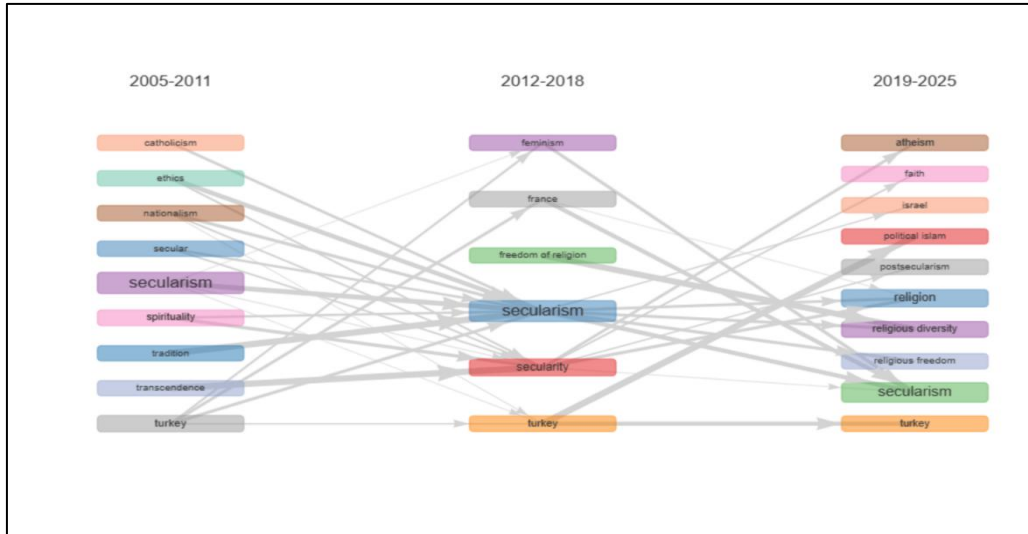
Şekil 15'te sol alt bölümde görülen (ortaya çıkan/gerileyen) temalar hem düşük yoğunlukta hem de düşük merkeziliktedir. Bu alan, yeni gelişmekte olan ya da önemini yitiren temaları içermektedir. Bu alanda yer alan "religion", "secularity" ve "christianity" temalarına ilişkin çalışmaların geçmişte önem taşıdığı veya yeni bir gelişim aşamasında olduğu düşünülebilir. Sol üst bölümde yüksek yoğunlukta ancak düşük merkezilikte (niş) temalar yer almaktadır. Bu temalar daha az merkezi olmakla birlikte kendi içinde detaylıca işlenmiş konuları ifade etmektedir. Buna göre, "secularization", "attitudes" ve "spirituality" temalarının özel araştırmalarda işlendiği ancak genel literatürde çok merkezi konumda olmadıkları söylenebilir. Diğer ifadeyle burada yer alan temalar sekülerlik alanında yoğun olarak çalışılmakla birlikte diğer tematik alanlarla bağlantıları zayıftır. Haritanın sağ alt bölümü düşük yoğunlukta ancak yüksek merkezilikteki (temel) temaları temsil etmektedir. Bu alanda "secularism", "islam" ve "politics" temalarının yer aldığı görülmektedir. Bu temalar temel ve dönüşümsel temalardır; bu temalar üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır ve birbiriyle bağlantıları kuvvetlidir, ancak henüz derinlemesine işlenmemişlerdir. Haritanın sağ üst kısmı ise hem yüksek yoğunlukta hem de yüksek merkezilikteki (motor) temaları göstermektedir. Bu alanda yer alan "identity", "gender" ve "education" temaları sekülerlikle ilgili çalışmaların temel kimlik, cinsiyet ve eğitim üzerine temellendiğini ve yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu temalar sekülerlikle ilgili çalışmalarda motor temalardır ve alanın gelişimi açısından temel ve önemlidir (Tanınmış-Yücememiş & Özdemir-Altınışık, 2022).

Şekil 15: Tematik Haritalama

Sekülerlikle ilgili belirlenen bu temaların tarihsel süreçte nasıl evrildiğini ortaya koymak amacıyla tematik evrim haritalaması gerçekleştirilmiştir. Ağ tabanlı oluşturulan haritada düğümler temaları, oklar ise bir dönemden diğerine geçen, bölünen veya birleşen temaları göstermektedir. Elde edilen tematik evrim haritası Şekil 16'da yer almaktadır.

Şekil 16: Üç Dönemlik Göre Tematik Evrim Haritası

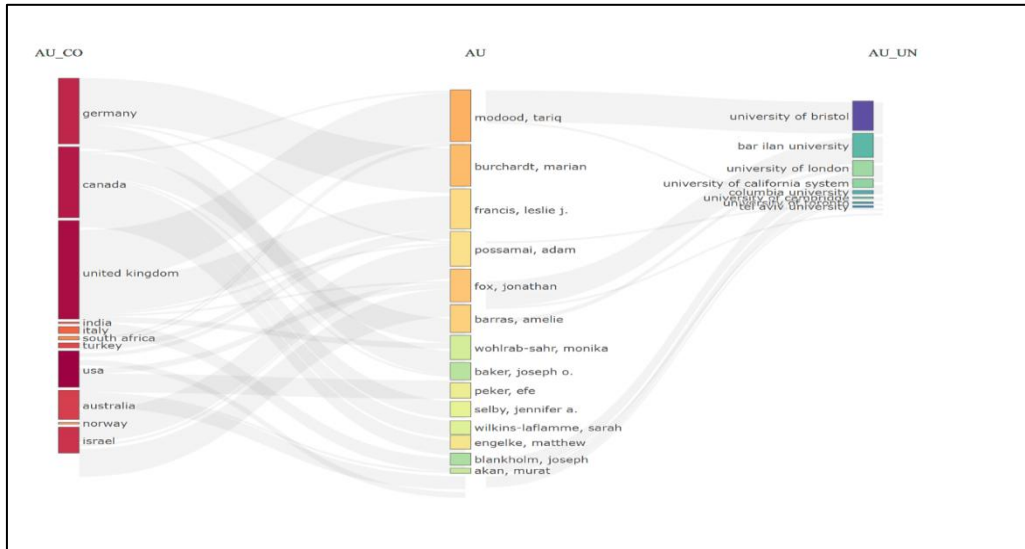
Şekil 16’da 2004-2024 yılları arasında yapılan sekülerlik çalışmaları üç dönemde incelenmiş ve bu dönemlerde ön plana çıkan temalar elde edilmiştir. Her dönemde ön plana çıkan temalar kutular içerisinde gösterilmektedir ve bu kutuların büyüklükleri ilgili temaların daha çok çalışıldığını ve diğer dönemlerdeki temalarla güçlü bağlantıları olduğunu göstermektedir. 2005-2011 yılları arasındaki temalar incelendiğinde, secularism, turkey, spirituality, catholicism, ethics, nationalism, tradition ve transcendence temalarının ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca, “secularism” ve “turkey” temaları merkezi konumda olup, sonraki dönemlere de güçlü bağlantılarla taşınmıştır. 2012-2018 dönemi incelendiğinde, temaların çeşitlendiği (freedom of religion, france, feminism vb.) görülebilir. Bu dönemde yine “secularism” güçlü bir tema olarak karşımıza çıkarken yanı sıra “secularity” ve “freedom of religion” temaları da güçlü bir biçimde ön plana çıkmıştır. Bu dönem, sekülerlik tartışmalarının kuramsal olarak derinleştiğini ve ülke, toplumsal hareketler gibi bağlamlarla genişlediğini göstermektedir. 2019-2025 yılları arasındaki dönemde ise temaların daha da çeşitlendiği görülmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan temalar atheism, faith, israel, political islam, postsecularism, religion, religious diversity, religious freedom, secularism ve turkey olarak belirlenmiştir. Bu dönemde “secularism” temasının yanı sıra religion, religious diversity ve postsecularism temaları ön plana çıkmıştır.

3.2.5. Üç Alanlı İlişkiler

Yazarlar, kurumlar, ülkeler, dergiler, anahtar kelimeler ve referanslar arasındaki bağlantıları daha derinlemesine incelemek amacıyla üç alanlı olarak Three-Field Plot oluşturulmuştur. Ülke-yazar-kurum ilişkisini ortaya koyan grafik Şekil 17’de yer alırken; Şekil 18’de kelime-yazar-dergi üçlü ilişkileri, Şekil 19’da ise kelime-yazar-atır üçlü ilişkileri verilmiştir.

Şekil 17, yazarların hangi ülkelerden geldiklerini ve hangi kurumlarla ilişkili olduklarını göstermektedir.

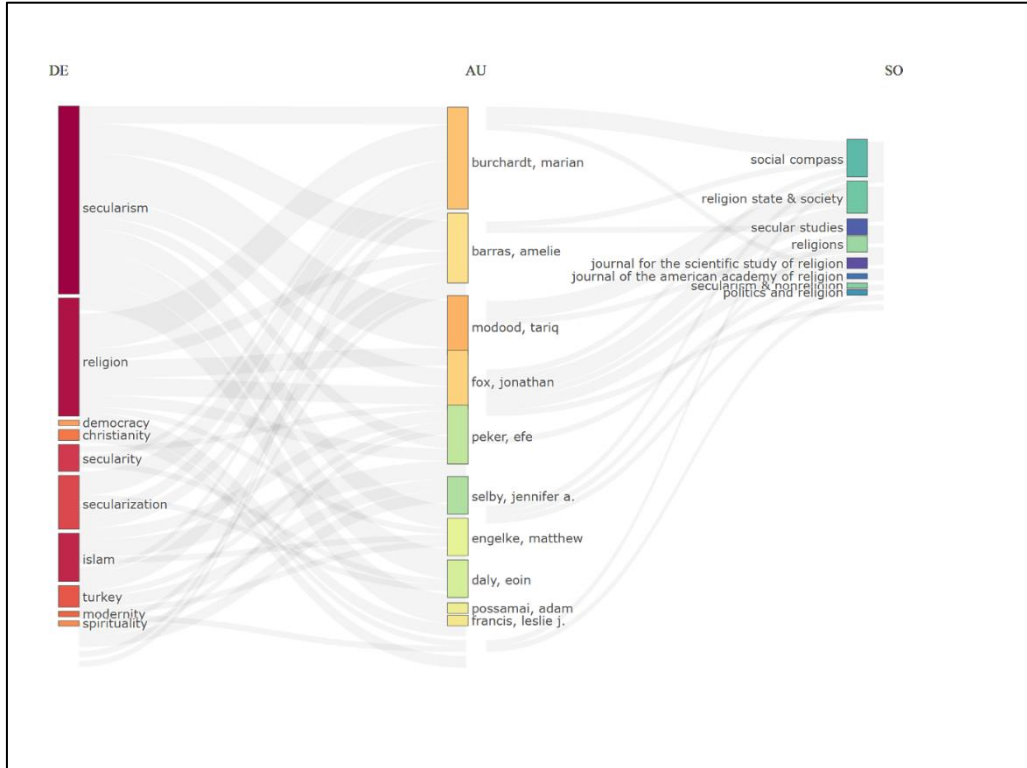
Şekil 17: Ülke-Yazar-Kurum İlişkileri

Şekil 17’de sekülerlikle ilgili çalışmalara en güçlü katkıların Almanya, Kanada ve ABD’den geldiği; öne çıkan yazarların Tariq Modood, Marian Burchardt ve Leslie J. Francis olduğu; en sık ilişkili kurumların ise University of Bristol, Bar Ilan University ve University of London olduğu görülebilir. Türkiye’den Efe Peker ve Murat Akan da bu ağda sınırlı ama görünür bir bağlantıya sahiptir. Bu grafiğe göre merkezde Birleşik Krallık, Almanya, Kanada ve ABD gibi ülkeler yer alırken, çevrede Türkiye, İtalya, Norveç, İsrail gibi ülkeler yer almaktadır.

Şekil 18, yazarların hangi kavramlarla çalıştığını ve hangi dergilerde yayın yaptıklarını göstermektedir. Şekile göre en yoğun kullanılan kavramlar “secularism” ve “religion” olarak gözlenmektedir. Bunun yanı sıra islam, secularization, secularity, democracy, turkey ve modernity gibi daha alt kavramlar da bulunmaktadır. Sekülerlik çalışmalarında Marian Burchardt ve Amelie Barras ön plana çıkarken, din, çokkültürlülük ve sekülerlik konularında Tariq Modood’un merkezi konumda olduğu görülebilir. Jonathan Fox ve Efe Peker gibi isimler ise din ve siyaset eksenli yayınlarla bağlantılı durumdadır. En fazla bağlantıya sahip dergiler, Social Compass ve Religion State & Society olarak belirlenmiştir.

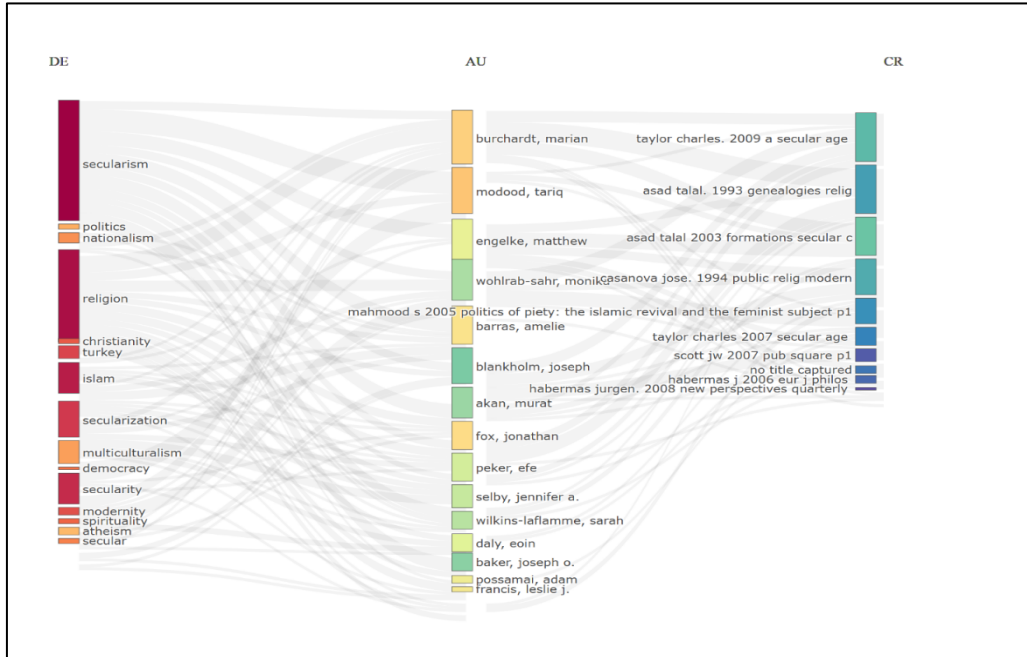
Şekil 18: Kelime-Yazar-Dergi İlişkileri

Şekil 19, yazarların hangi kavramlarla çalıştığını ve bu kavramlarla çalışırken hangi kaynaklardan yararlandığını göstermektedir. Şekil 19 incelendiğinde, secularism ve religion kavramlarının yine merkezde olduğu; Burchardt ve Modood’un yine merkezde, bu defa atıf ağında da yoğun görüldüğü; Engelke ve Wohlrab-Sahr’ın sekülerleşme ve din çalışmaları bağlamında öne çıktığı görülmektedir. Murat Akan ise Türkiye odaklı çalışmalarıyla ağa dahil olmuştur. Atıf yapılan kaynaklar açısından ise, Charles Taylor (2007 – Secular Age), Talal Asad

(1993-Genealogies of Religion, 2003 – Formations of the Secular) ve José Casanova'nın (1994 – Public Religions in the Modern World) kitapları sekülerlik literatürünün referans eserleri olarak ön plana çıkmaktadır.

Şekil 19: Kelime-Yazar-Atıf ilişkileri

4. Sonuç

2005–2024 yıllarında sekülerlik konusunda Web of Science dergilerinde yayınlanan 4645 makaleyi kapsayan bu bibliyometrik çalışma, hem sekülerlik alanındaki bilimsel üretimin nasıl şekillendiğini ortaya koymayı, hem de güncel araştırma gündemlerini belirleyerek araştırmacılara yol gösterici olmayı amaçlamıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, 20 yıllık zaman diliminde sekülerlik konusunda üretilen makaleler ortalama olarak sekiz yıl önce yayınlanmıştır; dolayısıyla da görece daha güncel yayınlar olduğu söylenebilir. Yılda ortalama 232 makalenin üretilmesi bu konuda üretken bir sürecin olduğunu göstergesi olarak kabul edilebilir. Yayınlar da kullanılan anahtar sözcük sayısının yüksek olması, sekülerlik konusunun farklı disiplinlerde çok geniş yelpazede bir çalışma alanına sahip olduğunu göstermektedir. Makalelere yazarları dışındaki başka araştırmacılar tarafından yapılan atıf sayısının çok olması, gerçek etkileşimi göstermesi bakımından daha güvenilir bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bilimsel çalışmalarda uluslararası iş birliği, araştırmanın kalitesi, yaygınlığı ve görünürlüğü açısından önem taşımaktadır. Sekülerlikle ilgili incelenen makalelerde ortak yazarlık oranının düşük olduğu belirlenmiş; ortak yazarlıkla ilgili hesaplanan iş birliği endeksi ve iş birliği katsayısı da bu bulguyu desteklemiştir. Bu bulgu, yazarların bireysel çalışmalara ağırlık verdiğini ortaya koymaktadır. Sekülerlik tartışmalarının geniş bir bilimsel yelpazede gerçekleştirilmesine rağmen yazarlar arasında iş birliğinin düşük olması bilimsel üretkenliği sınırlayan bir durum olarak düşünülebilir.

Makalelerin görünürlüğü ile ilgili hesaplanan h-indeksi, g-indeksi ve i-indeksi değerleri de nitelikli ve görünürlüğü yüksek makalelerin sayısını göstermektedir. Bu istatistikler makalelerin belirli ölçüde etkili bir literatür oluşturduğunu, alanda seçkin çalışmaların olduğunu ve özellikle dört makalenin (Brubaker, 2017; Gauchat, 2012; Mahmood, 2006; Bear, 2014) alanında öncü ve çok sık alıntılanan makaleler olduğunu ortaya koymuştur. Brubaker (2017)'in çalışmasında Kuzey Avrupa ülkelerindeki ulusal popülizm hareketlerinin diğer bölgelere göre farklılık gösterdiği, bu hareketlere bağlı olarak “ben” ve “biz” ayrımının olduğu ve bu kavramların ulus temelinde olmasının yanı sıra din temelinde de “müslümanlar-“hristiyanlar” gibi ayrımı da kapsadığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla klasik milliyetçilik görüşünün batı medeniyetini ve Hristiyan değerlerini korumayı da içine alan yeni bir popülist görüşe evrildiği açıklanmaktadır. Gauchat (2012)'in makalesi, 1974-2010 yılları arasında Amerikan halkının bilime duyduğu güveni ve zaman içindeki değişimi ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları liberal-ılımlı gruplarda zaman içinde bilime duyulan güven değişmezken, muhafazakarlarda zaman içinde bilime duydukları güvenin önemli ölçüde azaldığını ve bu azalmanın diğer kurumlara (hükümet, medya, ordu vb.) duyulan güvendedeki değişimle aynı yönde olmadığını göstermektedir. Mahmood (2006)'un çalışmasında ise, Batıda ve ABD’de yaygın olarak ortaya çıkan, Müslüman ülkelerde demokrasinin gelişebilmesi için İslamın sekülerleşmesi gerektiği düşüncesinin hangi araçlarla ve politikalara hayata geçirildiği tartışılmaktadır. En yüksek atıfa sahip olan Türk yazarlar arasında olan Öztürk’ün (2016) çalışması, “Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı (Diyanet) ile AKP arasındaki son on yıllık karmaşık ilişkilere odaklanmaktadır.” Çalışmada, Diyanetin dini hizmet veren bir kurum olmaktan çıkıp AKP’nin siyasi ideolojisini yaymak amacıyla kullandığı bir araç haline dönüştüğü, ülkedeki son güncel tartışmalardan örneklerle açıklanmıştır. En çok atıf alan Türk yazarlar arasında ilk 25 yazar arasında yer alan Keyman (2007) ise çalışmasında, din-siyaset ilişkisini Türkiye örneği üzerinden incelemiş, dini hareketlerin küresel düzeyde yeniden yaygınlaştığını ve güçlendiğini açıklamış, bu durumun arkasında yatan nedenleri ele almış ve türkiye’nin hem Müslüman ağırlıklı hem de laik bir ülke olması nedeniyle daha uzlaşmacı, hoşgörülü, demokratik bir laiklik anlayışına ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

En çok yayın yapan yazarların sırasıyla Tariq Modood (University of Bristol-United Kingdom), Marian Burchardt (Leipzig University-Germany) ve Jonathan Fox (Bar-Ilan University-Israel) olduğu; türk yazarlardan Efe Peker (University of Ottawa-Canada) ve Murat Akan’ın (Boğaziçi Üniversitesi- Türkiye) en çok yayın yapan ilk 25 yazar arasına girdiği görülmektedir. Tariq Modood’un sekülerlikle ilgili yayınlanan makaleleri incelendiğinde, laiklik, çok kültürlülük, dini çeşitliliğin yönetimi ve kamusal alanda dinin yeri gibi temalara odaklandığı belirlenmiştir (Modood, 2000, 2009, 2010; Meer & Modood, 2009, vb.). Marian Burchardt’ın makalelerinde laikliğin tarihsel, kültürel ve bölgesel bağlamlarına dikkat çekilmektedir (Wohlrab-Sahr & Burchardt, 2012; Burchardt & Wohlrab-Sahr, 2013; Astor, Burchardt & Griera, 2017; Becci, Burchardt & Giorda, 2017; vb.). Jonathan Fox’un makalelerinde ise çoğu ülkenin seküler olduğu belirtilmekle birlikte uygulamada dini ayrımcılığın yoğun olarak gözlemlendiği konusu vurgulanmaktadır (Fox, 2002, 2004, 2023; Fox & Öztürk, 2024; vb.). Türk yazarlardan Efe Peker çalışmalarında sekülerizmin belirli ülkelerde islama karşı bir savunma mekanizması olarak algılanmaya başladığını vurgulamakta ve bu kavramın tarihsel ve bağlamsal olarak yeniden ele alınması ve tartışılması gerektiği önerilerinde bulunmaktadır (Peker, 2020, 2021, 2022; Peker & Laxer, 2021; vb.). Bir diğer Türk yazar olan Murat Akan’ın ise makalelerinde Charles Taylor’ın “radikal sekülerlik” tanımını tartışmaya açtığı; Türkiye ve Fransa bağlamında çok kültürlülük ve laiklik dengesinin politik bağlama göre nasıl şekillendiğini ele aldığı görülmektedir (Akan, 2009, 2011, 2023, 2024; vb.).

Sekülerlik konusundaki makalelerin yayınlandığı dergilerin dağılımı incelendiğinde Religions (ISSN 2077-1444) dergisinin sekülerlik konusunda en çok yayın yapan dergi olduğu gözlenmiştir. Derginin web sayfası incelendiğinde, 2010 yılından bu yana dinsel düşünce ve uygulamalar üzerine hakemli çalışmalar yayınlayan uluslararası, açık erişimli bir akademik dergi olduğu görülebilir. Derginin temel konu alanları teoloji, din ve siyasette karşılaştırmalı çalışmalar, teorik veya metodolojik tartışmalar, düşünceler, ideolojiler ve felsefeler, din felsefesi, din psikolojisi, din tarihi, din sosyolojisi, dinin kültür ve toplumdaki rolü, dini etik, din ve edebiyat, din ve sanat, din ve dilbilim ve din ve sağlık olarak tanımlanmıştır (<https://www.mdpi.com/journal/religions>). h-indeksine hem de g-indeksine göre ise makale sayısına göre en etkili ilk üç derginin sırasıyla Journal for The Scientific Study of Religion, Secularism & Nonreligion ve Religions dergisi olduğu görülmüştür.

Eş kelime analizi bulguları, “secularism” ve “religion” temel kavramlarına odaklanıldığını ve araştırma alanının din-devlet ilişkileri, sekülerlik, laiklik gibi temalar etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. “Secularism, secularity, religion, spirituality, gender, islam, turkey” gibi konuların 2010’lardan itibaren sürekli trend olduğu görülmüştür. Bu durum, sekülerlik ve din-toplum ilişkisi konusunun son 10 yıldır araştırmalarda yoğun ilgi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Ortak atıf analizi bulguları incelendiğinde, en sık atıf yapılan kaynaklara göre iki merkezi kümenin olduğu; kırmızı kümedeki çalışmaların daha çok sekülerleşme teorisi, din sosyolojisi, modern toplumlarda dinin dönüşümü, siyaset bilimi ve normatif teori konularına odaklanırken, mavi kümede yer alan çalışmaların ise daha çok antropoloji, postkolonyal teori, din-devlet ilişkilerinin kültürel boyutları ve özellikle İslam çalışmalarına odaklandığı belirlenmiştir. İki kümenin birbiriyle bağlantılı olması, din ve sekülerlik tartışmalarının iki farklı entelektüel damardan beslendiği şeklinde yorumlanabilir. Sosyolojik-modernist çizgi sekülerleşme, modernleşme, kamusal alan konularını; atropolojik-eleştirel çizgi ise dinin tanımı, kolonyal miras, yerel bağlam konularını tartışmaktadır. Casanova, Taylor ve Asad köprü yazarlar olarak görülmektedir.

Dergilerin yayınladıkları çalışmaların atıf ilişkileri üzerinden elde edilen ağ haritasında ise üç ayrı küme olduğu gözlenmiştir. İlk kümede (kırmızı) yer alan dergilerin (Public Culture, Cultural Anthropology, Theory and Culture ve American Anthropologist) temalarını sekülerlik, modernlik, kültürel dönüşüm ve postkolonyal perspektifler oluştururken; ikinci kümede (mavi) yer alan dergilerin (Journal for the Scientific Study of Religion-J Sci Stud Relig, Sociology of Religion-Sociol Relig, American Sociological Review ve Social Forces) temalarını sekülerleşme, dini katılım, toplumsal kurumlar ve din ilişkisi ve ampirik araştırma yöntemleri oluşturmaktadır. Bu dergilerde nicel analizler ve ampirik veri üretiminin belirgin olduğu; sekülerlik tartışmalarının daha çok ölçülebilir toplumsal göstergeler üzerinden yürütüldüğü gözlenmiştir. Üçüncü kümede (yeşil) yer alan dergilerin (Religion, Sociology, Ethnic and Racial Studies, Third World Quarterly ve Comparative Political Studies) temaları ise, din, etnisite, göç, demokrasi ve devlet-din ilişkileri olarak belirlenirken, siyaset bilimi, göç çalışmaları ve dinin siyasal boyutları konularında yoğunlaşmaktadır. Sekülerlik konusunda antropolojik veya kültürel çalışmalar yapan araştırmacıların kırmızı küme dergilerini; ampirik sosyoloji temelli çalışmalar yapan araştırmacıların mavi küme dergilerini ve din ve politika kesişiminde çalışan araştırmacıların ise yeşil küme dergilerini hedeflemeleri çalışmaların farklı epistemik topluluklara erişmesini açısından önemli görülebilir.

Kurumlararası iş birliği ağlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, University of London’ın sekülerlikle ilgili çalışmaların merkezini oluşturduğu; University of California System’in da ikinci

derecede merkezi konumda olduğu belirlenmiştir. Bu iki kurumun yüksek derecede bağlantıya sahip düğümler olarak öne çıktığı ve hem kendi kümeleri hem de diğer kümeler arasında köprü görevi gördükleri söylenebilir. Köprü konumundaki bu kurumların, disiplinler arası projelerde ve uluslararası fon kaynaklarına erişimde daha avantajlı durumda olduğu bilinmektedir.

Ülkelerarası iş birliği ağları, ABD'nin sekülerlikle ilgili çalışmalarda çok sayıda ülkeyle doğrudan bağlantı kurduğunu ve farklı coğrafi kümeler arasında köprü görevi üstelendiğini ortaya koymuştur. Diğer ifadeyle ABD, sekülerlik ile ilgili bilgi/araştırma akışını kontrol eden stratejik bir konuma sahiptir. ABD'nin içinde yer aldığı kümenin (mavi) dışında kırmızı, yeşil, pembe ve mor kümelerde yer alan ülkeler bu kümelerin bölgesel kümeler olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgesel kümeler ise, coğrafi yakınlık, dil birliği, tarihi ilişkiler ve bölgesel fon programlarının (ör. AB Horizon Europe, MERCOSUR projeleri) etkisini yansıtmaktadır. Ülkeler arası iş birliği dünya haritasında gözlenen çizgiler çok sayıda kıtalararası bağlantıyı göstermektedir ki, bu da ağın küresel çapta bütünleşmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, coğrafi mesafenin, iş birliği için engel teşkil etmediğinin de göstergesidir.

Tematik haritalamada ortaya çıkan temalar olarak değerlendirildiğinde çalışma alanının merkezinde “sekülerizm”, “islam” ve “siyaset” bulunmaktadır. Daha gelişmiş çalışmalar kimlik, toplumsal cinsiyet ve eğitim etrafında şekillenmektedir. Sekülerleşme, tutumlar ve spiritüellik daha özel ama derin konular olarak göze çarpmaktadır. Din, sekülerlik ve hristiyanlık temaları ise ya önemini kaybetmekte ya da yeni gelişmektedir. Buna göre, araştırmacıların ileri çalışmalarda sekülerlik, islam ve siyaset ekseninde daha kuramsal çerçevede ve ampirik karşılaştırmalarla çalışmalar yapmaları önerilebilir. Eğitim politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kimlik siyaseti bakımından sekülerizm çalışmaları gerçekleştirilebilir. Toplumsal sekülerleşme süreçlerinin belirli dini toplumlarda siyasi tutumları nasıl etkilediğine yönelik olarak sekülerleşme, tutumlar ve spiritüellik temalarını ilişkilendiren çalışmalar yapılabilir. Üç dönemlik (2005-2011, 2012-2018 ve 2019-2025) tematik evrim haritası bulguları ise, araştırma odağının sekülerlikten dinin farklı formlarına ve post sekülerliğe kaydığını göstermektedir. Ayrıca political islam ve İsrail gibi siyasal temaların varlığı, tartışmanın politik ve coğrafi boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu bulgulara göre araştırmacıların post seküler tartışmaları kapsayan, ülke bağlamı ve politik boyutun daha belirginleştiği yeni araştırmalara yönelmesi önerilebilir.

Ülke, yazar, kurum, dergi, anahtar kelimeler ve referanslar arasındaki bağlantıları daha iyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen üç alanlı ilişki incelemeleri araştırma alanının çok merkezli ve küresel bir üretim ağına sahip olduğunu ve genel olarak sekülerizm–din–sekülerleşme üçgeni etrafında, Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli bir yazar–dergi ağının öne çıktığını ortaya koymaktadır.

Özet olarak, yapılan bu çalışmanın bulguları, sekülerlik üzerine yapılan araştırmaların Batı merkezli bir söylemden çok boyutlu ve küresel olarak çeşitlendirilmiş bir alana evrildiğini göstermektedir. Sonuçlar, geleneksel sekülerlik tezinden modernitenin post-seküler ve çoğulcu yorumlarına doğru bir paradigma değişimini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak şu çıkarımlar yapılabilir: (1) Gelecekteki araştırmalar, bölgesel yoğunlaşmayı azaltmak için uluslararası iş birliklerini güçlendirmelidir. (2) Sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji ve kültürel çalışmaları içeren karşılaştırmalı ve disiplinlerarası yaklaşımlar genişletilmelidir. (3) Post-seküler toplum kavramı, kamusal yaşamda dinin yeniden yapılandırılmasını anlamak için ampirik çalışmalara daha fazla entegre edilmelidir. (4) Din-devlet ilişkilerinin siyasi olarak

önemli olmaya devam ettiği Türkiye gibi ülkeler için, bulgular laikliği hem sosyokültürel hem de kurumsal bir olgu olarak analiz etmek için bir çerçeve sunmaktadır.

Kaynakça

- Akan, M. (2009). Laïcité and multiculturalism: The Stasi Report in context. *The British Journal of Sociology*, 60(2), 237–256. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01229.x>
- Akan, M. (2011). The infrastructural politics of Laiklik in the writing of the 1961 Turkish constitution. *Interventions*, 13(2), 190–211. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2011.573217>
- Akan, M. (2023). A confiscated trajectory of secularism: Revisiting the critical case of Turkey. *Politics, Religion & Ideology*, 24(2), 242–266. <https://doi.org/10.1080/21567689.2023.2222073>
- Akan, M. (2024). Do we need a radical redefinition of secularism? A critique of Charles Taylor. *Politics and Religion*, 17(1), 1–21. <https://doi.org/10.1017/S1755048323000287>
- Asad, T. (1993). *Genealogies of religion: Discipline and reasons of power in Christianity and Islam*. Johns Hopkins University Press.
- Asad, T. (2003). *Formations of the secular: Christianity, Islam, modernity*. Stanford University Press.
- Astor, A., Burchardt, M., & Giera, M. (2017). The politics of religious heritage: Framing claims to religion as culture in Spain. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 56(1), 126–142. <https://doi.org/10.1111/jssr.12321>
- Baker, J. O., & Smith, B. G. (2015). *American secularism: Cultural contours of nonreligious belief systems*. New York University Press.
- Bear, L. (2014). Doubt, conflict, mediation: The anthropology of modern time. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 20, 3–30. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12091>
- Becci, I., Burchardt, M., & Giorda, M. (2017). Religious super-diversity and spatial strategies in two European cities. *Current Sociology*, 65(1), 73–91. <https://doi.org/10.1177/0011392116632030>
- Berger, P. L. (2011). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.
- Berkes, N. (2025). *Türkiye'de çağdaşlaşma* (A. Kuyaş, Der.). Yapı Kredi Yayınları.
- Bhargava, R. (2008). Political secularism: Why it is needed and what can be learnt from its Indian version. In R. Bhargava (Ed.), *Secularism and its critics* (pp. 82–109). Oxford University Press.
- Bradford, S. C. (1953). *Documentation* (2. baskı.). Crosby Lockwood.
- Brubaker, R. (2017). Between nationalism and civilizationism: The European populist moment in comparative perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 40(8), 1191–1226. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1294700>
- Bruce, S. (2011). *Secularization: In defence of an unfashionable theory*. Oxford University Press.
- Burchardt, M., & Wohlrab-Sahr, M. (2013). Multiple secularities: Religion and modernity in the global age—introduction. *International Sociology*, 28(6), 605–611. <https://doi.org/10.1177/0268580913510540>
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. University of Chicago Press.
- Darende, Ö. (2015). Sekülerleşme ve laiklik üzerine bir bibliyografya denemesi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 151–188.
- Derviş, H. (2019). Bibliometric analysis using bibliometrix an R package. *Journal of Scientometric Research*, 8(3), 156–160. <https://doi.org/10.5530/jscires.8.3.32>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Egghe, L. (2006). An improvement of the h-index: The g-index. *ISSI Newsletter*, 2(1), 8–9.
- Elango, B., & Rajendran, P. (2012). Authorship trends and collaboration pattern in the marine sciences literature: A scientometric study. *International Journal of Information Dissemination and Technology*, 2(3), 166–169.

- Emiroğlu, A. (2024). Laiklik ilkesi kapsamında yapılan çalışmaların VOSviewer ile bibliyometrik analizi. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 299–319. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1407979>
- Ertit, V. (2014). Birbirinin yerine kullanılan iki farklı kavram: Sekülerleşme ve laiklik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 103–124. <https://doi.org/10.17550/aid.01254>
- Fox, J. (2002). Ethnic minorities and the clash of civilizations: A quantitative analysis of Huntington's thesis. *British Journal of Political Science*, 32(3), 415–434. <https://doi.org/10.1017/S0007123402000170>
- Fox, J. (2004). Religion and state failure: An examination of the extent and magnitude of religious conflict from 1950 to 1996. *International Political Science Review*, 25(1), 55–76. <https://doi.org/10.1177/0192512104038167>
- Fox, J. (2023). How secular and religiously free are Europe's "secular" states? *International Journal for Religious Freedom*, 16(2), 27–55. https://hdl.handle.net/10520/ejc-ijrf_v16_n2_a4
- Fox, J., & Öztürk, A. E. (2024). Rational choice theory and religion: The case of Turkey. *Religion, State & Society*, 52(4), 257–274. <https://doi.org/10.1080/09637494.2024.2375817>
- Gauchat, G. (2012). Politicization of science in the public sphere: A study of public trust in the United States, 1974 to 2010. *American Sociological Review*, 77(2), 167–187. <https://doi.org/10.1177/0003122412438225>
- Habermas, J. (2008). Notes on post-secular society. *New Perspectives Quarterly*, 25(4), 17–29. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5842.2008.01017.x>
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(46), 16569–16572. <https://doi.org/10.1073/pnas.0507655102>
- Keyman, E. F. (2007). Modernity, secularism and Islam: The case of Turkey. *Theory, Culture & Society*, 24(2), 215–234. <https://doi.org/10.1177/0263276407075008>
- Koç-Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örneklem kuramı. *The Journal of Academic Social Science*, 5(47), 480–495. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.12368>
- Kuru, A. T. (2009). *Secularism and state policies toward religion: The United States, France, and Turkey*. Cambridge University Press.
- Li, M. J., Chien, T. W., Liao, K. W., & Lai, F. J. (2022). Using the Sankey diagram to visualize article features on the topics of whole-exome sequencing (WES) and whole-genome sequencing (WGS) since 2012: Bibliometric analysis. *Medicine*, 101(38), 1–8. <http://dx.doi.org/10.1097/MD.00000000000030682>
- Lotka, A. J. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16(12), 317–323.
- Mahmood, S. (2006). Secularism, hermeneutics, and empire: The politics of Islamic reformation. *Public Culture*, 18(2), 323–347. <https://doi.org/10.1215/08992363-2006-006>
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye’de din ve siyaset: Makaleler 3*. İletişim Yayınları.
- Meer, N., & Modood, T. (2009). The multicultural state we're in: Muslims, 'multiculture' and the 'civic re-balancing' of British multiculturalism. *Political Studies*, 57(3), 473–497. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2008.00745.x>
- Modood, T. (2000). Anti-essentialism, multiculturalism, and the 'recognition' of religious groups. In W. Kymlicka & W. Norman (Eds.), *Citizenship in diverse societies* (pp. 175–195). Oxford University Press.
- Modood, T. (2009). Muslims and the politics of difference. In P. Hopkins & R. Gale (Eds.), *Muslims in Britain: Race, place and identities* (pp. 193–209). Edinburgh University Press.

- Modood, T. (2010). Moderate secularism, religion as identity and respect for religion. *The Political Quarterly*, 81(1), 4–14. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2010.02075.x>
- Nasır, A., Shaukat, K., Hameed, I. A., Luo, S., Alam, T. M., & Iqbal, F. (2020). A bibliometric analysis of corona pandemic in social sciences: A review of influential aspects and conceptual structure. *IEEE Access*, 8, 133377–133402. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3008733>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2011). *Sacred and secular: Religion and politics worldwide* (2. baskı). Cambridge University Press.
- Oxford Classical Dictionary (2012). *Saeculum*. In Oxford Classical Dictionary. <https://doi.org/10.1093/acref/9780199545568.001.0001>
- Öğüt Marangoz, A., & Uluç, N. (2021). Sekülerizm'in kavramsal, kuramsal ve tarihsel gelişimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 335–345. <https://doi.org/10.47948/efad.1022631>
- Öztürk, A. E. (2016). Turkey's Diyanet under AKP rule: From protector to imposer of state ideology? *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 619–635. <https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1233663>
- Passas, I. (2024). Bibliometric analysis: The main steps. *Encyclopedia*, 4(2), 1014–1025. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia4020065>
- Peker, E. (2020). Beyond positivism: Building Turkish laiklik in the transition from the empire to the republic (1908–38). *Social Science History*, 44(2), 301–327. <https://doi.org/10.1017/ssh.2019.48>
- Peker, E. (2021). Right-wing populism and the securitisation of laïcité narratives in French education policy. *Social Policy and Society*, 20(2), 326–339. <https://doi.org/10.1017/S1474746420000652>
- Peker, E. (2022). Finding religion: Immigration and the populist (re)discovery of Christian heritage in Western and Northern Europe. *Religions*, 13(2), 158. <https://doi.org/10.3390/rel13020158>
- Peker, E., & Laxer, E. (2021). Populism and religion: Toward a global comparative agenda. *Comparative Sociology*, 20(3), 317–343. <https://doi.org/10.1163/15691330-bja10037>
- Stolz, J., Könnemann, J., Schneuwly Purdie, M., Englberger, T., & Krüggeler, M. (2016). *(Un)Believing in modern society: Religion, spirituality, and religious-secular competition*. Routledge.
- Tanınmış Yücememiş, B., & Özdemir Altınışik, E. (2022). Bilim haritalama teknikleri açısından merkez bankacılığı yayınları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(26), 285–308. <https://doi.org/10.14784/marufacd.1055285>
- Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press.
- Wilson, B. (1982). *Religion in sociological perspective*. Oxford University Press.
- Wohlrab-Sahr, M., & Burchardt, M. (2012). Multiple secularities: Toward a cultural sociology of secular modernities. *Comparative Sociology*, 11(6), 875–909. <https://doi.org/10.1163/15691330-12341249>
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1–9.
- Zuckerman, P. (2007). Atheism: Contemporary numbers and patterns. In M. Martin (Ed.), *The Cambridge companion to atheism* (pp. 47–65). Cambridge University Press.

Extended Summary

Global Trends in Secularity Studies (2005–2024): A Bibliometric Analysis Based on Web of Science Data

Secularism, as one of the key concepts of modern political and social theory, refers not only to the institutional separation between religion and the state but also to the broader transformation of cultural norms, individual identities, and public spheres. In the classical secularization paradigm, developed by Comte, Durkheim, and later Wilson and Bruce, modernization was assumed to reduce the social influence of religion. However, contemporary thinkers such as Berger, Casanova, Taylor, and Habermas have redefined this assumption, arguing that religion has not disappeared from modern societies but has re-emerged in new, plural, and context-dependent forms. In this framework, the concept of secularity today encompasses a multidimensional understanding that extends beyond Western modernity. Asad (2003) highlights that secularism is not a universal value but a historically and culturally situated concept. Thus, the study of secularism has gained interdisciplinary and global dimensions in recent decades. In recent years, globalization, identity politics, and the rise of religious movements have further complicated discussions of secularism. Post-secular approaches argue that religion has not completely receded in modern societies; on the contrary, it has gained new forms of public visibility. This has led to a rapid increase in both the quantity and quality of academic studies on secularism. However, it has become increasingly difficult to systematically identify which authors, countries, and institutions are prominent in this expanding literature, how which themes have evolved historically, and what research gaps exist. Although Darende (2015) published a bibliography on secularization and laicism, and Emiroğlu (2024) conducted a bibliometric study within the framework of the principle of laicism, the emergence of new publications on secularism after Darende's work, and the limitation of Emiroğlu's work to the field of history, necessitate a comprehensive and up-to-date bibliometric study on the subject. In addition, the dominance of a sociological approach in studies on secularism and laicism in Turkey, as highlighted in the studies of Berkes (2025) and Mardin (1991), has necessitated revealing what kind of studies have been conducted on secularism in different branches of science, especially political science.

This study aims to examine the global research trends, thematic evolution, and collaboration structures in secularism and secularity studies between 2005 and 2024. Despite the growing body of literature, there has been a lack of systematic analyses mapping how this field has developed over time. Therefore, this research provides a bibliometric overview of publications indexed in the Web of Science (WoS) database to identify the leading authors, institutions, countries, and conceptual themes shaping the discipline.

The study analyzed 4,645 journal articles published between 2005 and 2024, retrieved from the Web of Science Core Collection. The analysis was conducted using Bibliometrix (RStudio) software. Data selection followed PRISMA (2020) inclusion criteria. Only peer-reviewed journal articles in English within the social sciences and humanities indexes (SSCI, AHCI, ESCI) were included. Two techniques were used in bibliometric analysis: performance analysis and scientific mapping. In addition to general metrics, the performance analysis also calculated publication-related metrics (total number of publications, number of contributing authors, number of single-authored publications, number of co-authored publications, number of active publication years, and productivity per active publication year), citation-related metrics (total number of citations and average number of citations), and citation and publication-related metrics (collaboration index, collaboration coefficient, number of cited publications, ratio of cited publications, citations per cited publication, h-index, and g-index). In addition, indicators for the distribution of publication numbers by year, the most productive authors, the most productive institutions, the most productive countries, the most frequently cited publications, and core journals were obtained. The findings were supported by Lotka's Law (Lotka, 1926), which considers author productivity, and Bradford's Law (Bradford, 1953), which measures journal productivity. The findings reveal that secularism and secularity studies experienced a steady increase in academic production, with an average of 232 articles per year across 1,278 journals, receiving 40,267 citations. The majority of articles are single-authored (76.5%), and international collaboration remains limited (9.5%). The United States (29.1%), United Kingdom (13.8%), Canada (6.3%), Germany (5.1%), and Turkey (3.8%) are the top contributing countries. According to the interinstitutional collaboration network, the University of London is the center of secularism-related studies, while the University of California System is the second most central. These two institutions stand out as highly connected nodes, acting as bridges between both their own clusters and other clusters. Among the most prolific authors are Tariq Modood, Marian Burchardt, and Jonathan Fox. Core publication outlets include *Religions*, *Secularism and Nonreligion*, and *Religion, State & Society*. Keyword analysis shows that the field revolves around terms such as secularism, religion, Islam, politics, democracy, identity, while newer themes like post-secularism, populism, gender, and religious diversity have gained prominence since 2015. The co-citation network indicates that Talal Asad (2003), Charles Taylor (2009), and José Casanova (1994) are central intellectual figures. The world map of international cooperation reveals that the network is globally integrated. This demonstrates that geographical distance is not an obstacle to cooperation.

This bibliometric study demonstrates that research on secularism has evolved from a Western-centered discourse into a multidimensional and globally diversified field. The results reveal a paradigm shift from the traditional secularization thesis toward post-secular and pluralistic interpretations of modernity.

The study suggests several implications: 1. Future research should strengthen cross-national collaborations to reduce regional concentration. 2. Comparative and interdisciplinary approaches involving sociology, political science, anthropology, and cultural studies should be expanded. 3. The concept of post-secular society should be further integrated into empirical studies to understand the reconfiguration of religion in public life. 4. For countries like Turkey, where religion–state relations remain politically salient, the findings provide a framework to analyze secularism as both a sociocultural and institutional phenomenon.